zuidafrikaanse

koerier

ISSN 0167-9767
Nr. 59
oktober/november 1990

zuidafrikaanse **koerier** ISSN 0167-9767
Nr. 59
okt./nov. 1990

Voorblad:
Het tere «na-aper» blauwtje (Cacyreus virilis) is een van de gevleugelde meesterstukken der natuur. Zie artikel op pag. 18
(foto: John Joannou)

De ZUIDAFRIKAANSE KOERIER word gedrukt in Zwitserland door BUGRA SUISSE, Buechler Grafino AG, Seftigenstrasse 310, 3084 Wabern-Bern, voor het Zuidafrikaanse Departement van Buitenlandse Zaken, Pretoria. Het tijdschrift verschijnt 6 maal per jaar in tweemaandelijkse edities. Aanvragen voor nieuwe abonnementen, alsook opgaaf van adresverandering te richten aan: «Koerier», Zuidafrikaanse Ambassade, Wassenaarseweg 40, NL-2509-LP DEN HAAG

ONAFHANKELIJKE STATEN
AUTONOME STATEN
Lebowa
Gazankulu
KwaNdebele
KaNgwane
KwaZulu
Qwaqwa
0 50 100 150 200 km

Inhoud

Bij de opening van Unisa's vijfde Internationale Pianoconcours geeft Anton Nel een voorproefje van hetgeen in de volgende twee weken ten gehore gebracht zal worden. Dr. Nel, geboren in Zuid-Afrika, is sedert 1983 woonachtig in de VS, waar hij momenteel als assistent-hoogleraar piano verbonden is aan de Eastman School of Music in Rochester, New York (foto: Nelia Botha)

Musicaal rendez-vous

Het was dit jaar voor de vijfde maal dat de Universiteit van Suid-Afrika (Unisa) in samenwerking met het Departement van Nationale Opvoeding, de Zuidafrikaanse Radio (SAUK), de Zuidafrikaanse Luchtvaartmaatschappij (SAL) en de Transvaalse Raad voor de Schone Kunsten een internationale pianowedstrijd organiseerde, in combinatie met een voor de derde maal gehouden zangconcours.

David Tidboald, die het Nationale Orkest bij de finale van het pianoconcours leidde, temidden van drie verheugde winnaars; v.l.n.r.: Ilya Tchernaev, uit Bulgarije, die derde kwam. Olivier Cazal, uit Frankrijk (eerste), dirigent Tidboald, en Hervé Billaut, eveneens uit Frankrijk (tweede). Cazal legde beslag op zowel de Adcock Ingram prijs van R. 35.000, alsook de Estelle Zwick en Marc Raubenheimer prijzen. Billaut won behalve de Saambou prijs van R. 20.000, eveneens de Bösendorfer-Polliacks prijs, terwijl Tchernaev de door BMW SA beschikbaar gestelde derde prijs van R. 10.000 won, plus de Jacques Klein Memorial prijs

Musici uit alle delen van de wereld hadden in de jury zitting. In ontspannen samenzijn met de rector van Unisa, prof. Cas van Vuuren (geheel links), toont de foto vervolgens de heren Orazio Frugoni (Italië), Christian Debrus (Frankrijk), Luigi Mostacci (Italië), Takashi Yamazaki (Japan) en Constantin Ganev (Bulgarije)

En het waren ditmaal twee Franse pianisten, Olivier Cazal en Hervé Billaut, die resp. met de eerste en tweede prijs gingen strijken. Het totale bedrag van meer dan R. 60.000, dat hen beiden aan prijzengeld ten deel viel, was verdiend in beide betekenissen van het woord, want zij konden eerst als welverdiende overwinnaars uit het strijdperk treden nadat zij het vier ronden lang hadden moeten opnemen tegen een aantal uiterst talentvolle mededingers uit in totaal negen landen tijdens de van 5 tot 20 januari van dit jaar te Pretoria gehouden Unisa Internationale Pianowedstrijden.

Sinds het pianoconcours in 1982 voor het eerst onder de leiding van de inmiddels overleden prof. Hennie Joubert georganiseerd werd, heeft het evenement internationale bekendheid verworven. Het dit jaar gehouden concours was zelfs nog ambitieuzer van opzet, waarbij een Bulgaarse mededinger, Ilya Tchernaev, bij zijn eerste optreden voor een Zuidafrikaans gehoor, beslag legde op de derde prijs. Prof. Constantin Ganev, leermeester van de 21-jarige Tchernaev, maakte deel uit van de dertien jurieleden uit negen verschillende landen die de moeilijke taak hadden om zes finalisten uit de 22 deelnemers te selecteren, om daaruit ten slotte de uiteindelijke winnaars te kiezen. Ganev, die tot Bulgarijes meest vooraanstaande musici behoort en bij diverse vermaarde concoursen in de jury zitting had, maakte o.a. in 1968, 1982 en 1986 deel uit van de jury voor de wereldberoemde Tchaikovski Pianowedstrijden. De aanwezigheid van de twee Bulgaren bij het dit jaar gehouden Unisa concours, zou het begin kunnen zijn van een nog sterkere buitenlandse deelname in komende jaren aan deze enige internationale pianowedstrijd in Afrika. Naar de mening van de heer John Roos, belast met de leiding van

De Chileense deelneemster Karina Glasinovic ▶ (voorgrond), zocht, tussen de spanning van het concours door, ontspanning in een quatre-mains met haar Zuidafrikaanse «gastmoeder», Mimi Jansen

Typische studie van de nerveuze spanning waarin de deelnemers aan de laatste ronde verkeerden, in afwachting van de beslissing van de jury, is deze opname van de Bulgaarse deelnemer Ilya Tchernaev

Groepsfoto van de uit maar liefst negen overzeese landen afkomstige pianisten die op het voor de vijfde maal door de Universiteit van Suid-Afrika georganiseerde Internationale Pianoconcours de muzikale strijd aanbonden (foto: Nelia Botha)

de Unisa muziekconcoursen, betekende de deelname van de beiden Bulgaren een belangrijke doorbraak die de weg zou kunnen banen voor pianisten uit andere communistische landen, waaronder Rusland, naar een optreden in Zuid-Afrika.

Maar de aanwezigheid van de Bulgaren was niet de enige primeur van het afgelopen concours. De deelnemers hadden de beschikking over twee splinternieuwe concertvleugels, een Bösendorfer en een Steinway, in de «Ou Mutual» gehoorzaal van de universiteit. Hoewel de meeste deelnemers verkozen om op de Steinway te spelen, viel de keus van de Duitse deelnemer Andreas Woyke op het Weense meesterstuk, dat naar zijn mening een veel diepere en rijkere toon produceerde. Deze 23-jarige, uit Burbach afkomstige, musicus, voltooide zijn muziekopleiding aan de *Hochschule für Musik,* in Keulen.

Maar wat was het, dat de jury er toe bracht om Cazal tot winnaar van de R. 35.000 Adcock Ingramprijs uit te roepen? Dat was eenvoudig de verklaring voor het feit dat de juryleden, over lands-, cultuur- en taalgrenzen heen, eenstemmig van oordeel waren dat hem de eerste prijs toekwam, omdat muziek geen grenzen kent.

De Australiër Rex Hobcroft heeft als jurylid voor internationale muziekconcoursen, waaronder de Chopin-, Liszt/Bartok-, München-, Tokio- en Gina Bachauer wedstrijden, heel wat van de wereld gezien. «Men zoekt naar de pianist die met zijn spel weet te bekoren, die zijn eigen stempel op een werk kan drukken en die niet slechts zijn leermeester of de interpretaties van anderen imiteert», aldus deze vriendelijke man tijdens zijn eerste kennismaking met het Afrikaanse continent.

Voor Luigi Mostacci, artistiek leider van de internationale pianowedstrijden te Marsala en Senigallia, in

Hervé Billaut delft het onderspit in zijn watergevecht met de twee ▶ dochters uit het gastgezin waar hij verbleef. Claudia Wu (West-Duitsland), armen over elkaar, kijkt lachend toe

De gezinnen waarbij de deelnemers ondergebracht waren vonden geen moeite te groot om hun verblijf in Zuid-Afrika zo aangenaam en interessant mogelijk te maken. De foto toont Jai Jeffryes (met boek) uit Texas en Guido Heimpel (geheel rechts) uit Tettnung (West-Duitsland), met leden van de gastgezinnen, tijdens een bezoek aan de buiten Pretoria gelegen botanische tuin ▼

Jean-Christophe Millot, uit Frankrijk

Artikel: Francette le Roux

Foto's: Ruby van Coller

Italië, ist het een eerste vereiste, dat een pianist zijn gehele wezen in zijn spel legt.

Voeg daaraan toe een van fantasie getuigende vertolking en een vlotte manier van bewegen op het podium en de ingrediënten voor een winnaar zijn aanwezig. Beide Franse deelnemers voldeden aan de genoemde vereisten, maar uiteindelijk was het de flamboyante presentatie van Cazal welke de doorslag gaf. Zijn keuze van Tchaikovski's altijd populaire Pianoconcert no. 1 in B-mol mineur, Opus 23, voor de eindronde, alsmede Mozarts Concert in D-mineur K466 werd door de toehoorders met enthousiasme ontvangen.

De deelnemers konden een keus maken uit een uitgebreid repertoire. Voor de eerste ronde dienden b.v. zes muziekstukken uitgezocht te worden, en kon men kiezen uit Bachs' *Preludes en Fuga's,* een sonate van Scarlatti, twee studies van Chopin, een van Liszt, alsmede een studie van hetzij Debussy, Skryabin, Rachmaninof, Bartok, Stravinsky of Prokofiev. Voor de tweede ronde moest een keuze gemaakt worden uit werken van Haydn, Chopin en Mozart.

Het enige verplichte werk, *Fingerprints,* van de Zuidafrikaanse componist Hans Rosenschoon, moest in de derde ronde uitgevoerd worden, samen met een selectie uit de werken van diverse componisten. De speciale Norman Nossel prijs, van R. 4.000, voor de beste vertolking van het verplichte werk, werd eveneens gewonnen door Cazal. Als deel van zijn prijs werd hem tevens de gelegenheid geboden, een concerttour door Zuid-Afrika te maken en samen met het Nationale Orkest op te treden. Alles tezamen zal het ongetwijfeld zijn grootste verjaardagscadeau geweest zijn dat hij tot nu toe ontvangen heeft, want het toeval wilde dat hij op de dag waarop hij 28 jaar werd als winnaar uit de bus kwam.

Billauts keuze van het *Concert voor de Linkerhand,* van Maurice Ravel, kwam voor de toehoorders eveneens als een verrassing, terwijl zijn vertolking van Brahms' *Variaties en Fuga naar een thema van Händel, Opus 24,* hem in de derde ronde de Bösendorfer-Polliacks prijs van R. 2.000 opleverde.

Salvatore Spanò met zijn echtgenote Ivana waren voor de duur van het concours de gasten van de heer en mevr. Jonker ▶

Alessandro Aletti – tweede van rechts – hoeft als Italiaan niet verteld te worden hoe men van de zon kan genieten en geniet daarom dubbel van het door en door Afrikaanse «braaivleis» (barbecue) dat zijn «gastouders» hem aanboden (foto: Ryno Cloete)
▼

Drie van de deelnemers aan het concours, t.w. Giovanni Baffero en Adele Arno, beiden uit Italië, en Helen Sim, uit Zuid-Korea tijdens een bezoek met hun gastouders aan de dierentuin in Pretoria

Nummer vier van de deelnemers werd de kalmte in eigen persoon, de Israëli Eitan Globerson, die naar zijn zeggen besloten had om deel te nemen gezien de status die in het buitenland aan het Unisa concours toegekend werd, terwijl ook zijn muziekleraar hem aangeraden had om deel te nemen; «en bij zijn adviezen was ik nog altijd gebaat», aldus Globerson.

De vijfde en zesde plaats waren resp. voor Helen Sim, van Zuid-Korea, en Salvatore Spanò, uit Italië. Voor Spanò was het de tweede maal dat hij aan een Unisa concours deelnam, doch voor het meisje met de glanzende zwarte haren, die afgestudeerd was aan de Juilliard School of Music in New York, was het de eerste kennismaking met Zuid-Afrika.

Spanò's eerste deelname aan het (derde) internationale Unisa concours, dat in 1986 gehouden werd, bracht hem tot de derde ronde. De naar zijn zeggen ditmaal nog meer gemotiveerde Italiaan, wiens vader de leiding heeft van het Internationale Pianoconcours te Marsala, was bijzonder verheugd met het feit dat hij tot de finalisten behoorde.

Van de Zuidafrikaanse deelnemers leverde Ingrid Beute, die met haar 18 jaar de jongste van de deelnemers was, de beste prestatie. Zij en John Rindel waren de enige deelnemers uit eigen land, die er in slaagden om de derde ronde te bereiken. Haar door de sponsors Adcock Ingram beschikbaar gestelde prijs voor een Zuidafrikaanse deelnemer of deelneemster die blijk gaf over bijzonder talent te beschikken, bestond uit een beurs van R. 5.000 per jaar voor twee jaar studie in het buitenland. Daarnaast ontving Ingrid Beute van de Oude Meester Stichting een retourticket voor een vliegreis naar Europa of de Verenigde Staten ter financiering van de reiskosten voor de studie overzee.

Het merendeel van de deelnemers aan het concours was bij gastgezinnen ondergebracht, waar zij kennis konden maken met de traditionele Zuidafrikaanse gastvrijheid en in veel gevallen in de gelegenheid gesteld werden om, zover dat tussen de bedrijven door mogelijk was, iets van het land te zien, waaronder zelfs

De Zuidafrikaanse deelnemers aan de pianowedstrijd, John Rindel en Ingrid Beute, haalden beiden de semifinale. Ingrid slaagde er bovendien in, alle speciaal voor Zuidafrikaanse deelnemers ter beschikking gestelde prijzen te veroveren (foto: Izelle Jacobs, Unisa)

▲ Gerassimos Kakalis (Griekenland), de Zuidafrikaanse zangeres Mimi Coertse, Gitti Pirner (West-Duitsland) en Rex Hobcroft (Australië)

Alma Oosthuizen was de enige van de Zuidafrikaanse deelnemers die in de lieder-sectie tot de finale wist door te dringen, waarmede zij beslag wist te leggen op de tweede prijs (R. 12.000), beschikbaar gesteld door de Rupert Stichting ter bevordering van de muziek. De foto toont, v.l.n.r.: dhr. Johan Moolman, hoofd van Federale Volksbeleggings, dhr. Christie Kuun, directeur van de Saambougroep en de Australische gastdirigent Patrick Thomas, rond de trotse zangeres

een korte trip naar de Kruger Wildtuin.

Onder de deelnemers aan het concours wisselden vreugde en teleurstelling elkaar af. Maar naast het besef dat niet ieder als winnaar uit het strijdperk kon treden, verheugde men zich in het feit dat, taal-, cultuur- en ideologische verschillen ten spijt, de muziek als universele bindende factor voor ieder een overwinning inhield.

Dank zij ook dit bijzonder geslaagde evenement zijn de organisatoren nu reeds begonnen met de nodige voorbereidingen voor het volgende over twee jaar te houden concours, wanneer pianisten uit alle delen van de wereld elkaar wederom in Pretoria hopen te treffen.

Vocaal talent in overvloed

Nauwelijks hadden de muziekliefhebbers van het pianoconcours kunnen genieten of het derde Unisa Internationale Zangconcours diende zich aan. Van 23 januari tot 3 februari waren het de vocalisten die de aandacht opeisten met hun uitvoeringen in de Ou Mutual gehoorzaal van Unisa en in de Opera van het Staatstheater.

Voor dit concours hadden flink wat meer deelnemers zich in laten schrijven, namelijk in totaal maar liefst 36, waaronder 17 uit Zuid-Afrika. Evenals voorheen was de opera-sectie met 22 deelnemers het populairst, terwijl in de lieder-sectie 14 deelnemers om de eer gingen strijden. Onder de buitenlandse deelnemers uit 13 verschillende landen was Amerika het best vertegenwoordigd, met Samuel Cook, Thomas Fallon, Lea Jorgensen en Frederic Kalt, die uit diverse staten overgekomen wa-

De als vijfde geëindigde Amerikaanse tenor Samuel Cook ontving de door Federale Volksbelegging beschikbaar gestelde prijs van R. 3.000. In de tuin van het gastgezin waar hij tijdens het concours verbleef, laat hij zich de bewonderende blikken van dochters Taryn en Kerryn Hendey welgevallen

Een geboren diva! De 19 jaar oude «nachtegaal van Bulgarije», Aleksandrina Pendatchanska, won in de opera-sectie van het zangconcours een welverdiende eerste prijs

ren om een demonstratie van hun bepaalde talenten te geven. Van de Amerikanen wisten Cook en Kalt de finale te bereiken.

Gedurende een kleine twee weken kon men genieten van beroemde aria's: Schuberts *Die Forelle,* Donizetti's *Lucia di Lammermoor,* Mozarts *De Toverfluit* en *Figaro's Hochzeit,* Puccini's *La Bohème* en *Madame Butterfly,* alsook Verdi's grootste werken zoals *Aïda, Rigoletto, Il Trovatore* en *La Traviata* – om slechts een greep te doen. Daarnaast werden ook werken van eigen bodem ten gehore gebracht, zoals *Heimwee* van Le Roux Marais, *Wys my die plek* van Gideon Fagan, *Liefdeswee,* van Hubert du Plessis, en Arnold van Wyks *Skemering.*

Uiteindelijk, na twee zenuwslopende voorronden, bleven negen finalisten over die in de laatste ronde om de eer moesten strijden. Bij de lieder-zangers wist slechts de Zuidafrikaanse sopraan Alma Oosthuizen de finale te bereiken, om ten slotte een eervolle tweede prijs te behalen, uitgeloofd door de Rupert Music Foundation. Het was echter de Bulgaarse sopraan Aleksandrina Pendatchanska die alle aandacht voor zich opeiste met een – in weerwil van haar slechts 19 jaren – rijpheid van stem en volheid van toon die aan de onvergetelijke Maria Callas deed denken. Avond aan avond bracht deze charmante brunette haar gehoor in vervoering. Toen zij op de avond van de finale, gekleed in een prachtige creatie van linnen, kant en tule, de Waanzin-aria uit Donizetti's *Lucia di Lammermoor* ten gehore bracht, gevolgd door *È Strano!... Ah, fors'è lui... Sempre libera,* uit Verdi's *La Traviata,* zong zij zich blijvend een plaats in de harten van alle muziekliefhebbers in Zuid-Afrika.

Met uitzondering van de Argentijnse bariton Victor Torres, die als derde eindigde en met zijn bronzen medaille de door Samro beschikbaar gestelde prijs van R. 8.000 in ontvangst mocht nemen, gingen de tenoren met alle overige geldprijzen strijken. Frederik Kalt, uit de VS, won de zilveren medaille en de door Mercedes Benz SA beschikbaar gestelde prijs van R. 12.000, terwijl de door Federale Volksbelegging beschik-

Sharon Spinetti (tweede van links) uit de VSA en Ernesto Grisales ▶ (geheel rechts) uit Spanje wisten beiden ook de finale van het zangconcours te bereiken. Links op de foto de heer James Verwey, die de leiding had van het Unisa muziekconcours, mevr. Steenkamp-Swanepoel, een van de begeleidsters, en de Zuidafrikaanse tenor Johan Botha

Drie van de juryleden van het dit jaar gehouden Unisa concours, v.l. n.r. de heer John Roos, hoofd van de jury en tevens leider van het muziekconcours, mevr. Jeanne Deroubaix, uit België, die reeds vanaf de eerste maal dat het Unisa Internationale Zangconcours gehouden is, als jurylid haar medewerking verleend heeft, en José Antonio Amann, uit Spanje
▼

baar gestelde vierde en vijfde prijs resp. naar Johan Botha uit Zuid-Afrika (R. 5.000) en Samuel Cook, uit de VS (R. 3.000) gingen.

De 24-jarige Botha, die de Operaschool van het Pretoria Technicon bezoekt, wist eveneens beslag te leggen op alle drie speciaal voor Zuidafrikaanse deelnemers beschikbaar gestelde prijzen, t.w. de Norman Nossel prijs van R. 6.000 voor de meestbelovende Zuidafrikaanse deelnemer, de Vrienden van de Opera prijs van R. 1.000 voor de beste Zuidafrikaanse operazanger, en ten slotte een door de Zuidafrikaanse Luchtvaartmaatschappij (SAL) beschikbaar gestelde prijs welke hem de mogelijkheid biedt, in het buitenland deel te nemen aan een internationaal zangconcours of song festival. Het Poolse jurylid Maria Foltyn, nodigde hem daarop uit voor deelname aan het op 3 juli van dit jaar gehouden Grand Finale Concert van het 29ste Moniushko Festival, met medewerking van het Poolse nationale orkest. Geen wonder dat een verdwaasde Botha na afloop opmerkte: «Jarenlang span je je in zonder enig resultaat, en dan gebeurt plotseling alles tegelijk.»

Samuel Cook heeft reeds aan vele concoursen in Europa en de Verenigde Staten deelgenomen, waarbij hij talrijke prijzen wist te behalen. Tijdens zijn verblijf in Zuid-Afrika bezocht hij o.a. Soweto en Mamelodi, waar hij enige bandopnamen maakte van zwarte zangkoren.

De Zuidafrikaanse tenor Johan Botha had alle redenen om te lachen, nadat het Poolse jurylid mevr. Maria Foltyn (links) hem had uitgenodigd om deel te nemen aan het in juli in Warschau gehouden Grande Finale Concert van het Moniushko Festival. Niet alleen wist hij in het internationale gezelschap beslag te leggen op de vierde plaats bij het zangconcours, doch tevens eindigde hij als beste Zuidafrikaanse deelnemer en ontving in totaal meer dan R. 12.000 aan prijsgeld. In het midden de Poolse deelneemster Katarzyna Nowak, een van de finalisten

De Argentijnse lyrisch bariton Victor Torres, steekt zijn vreugde over de door hem behaalde derde prijs (R. 8.000), beschikbaar gesteld door Samro, niet onder stoelen of banken ▶

Een enthousiaste Victor Torres, te midden van vier juryleden, v.l.n.r.: Jean-Christophe Benoit (Frankrijk), Bennie Bierman (ZA), Franz Müller Heuser (West-Duitsland) en Manus Willemsen (Nederland). Torres wist tevens de S.L. Zwick-prijs te behalen in de tweede ronde, voor de beste vertolking van een oratorium ▼

De Amerikaanse deelnemer John Cheeck (achtergrond, midden) benut de frisse morgenstond om zich in gezelschap van de leden van het gastgezin waar bij verblijft, met joggen te ontspannen

Diverse zangers die in het verleden reeds aan Unisa zangwedstrijden deelgenomen hadden, genieten inmiddels internationale bekendheid, Renée Flemming, die in 1984 de tweede prijs behaalde, heeft sindsdien reeds haar debuut gemaakt in Covent Garden. Kaleri Olli, die in datzelfde jaar als vijfde eindigde, is vast verbonden aan de opera in Frankfurt, en Patricia Pace, die in de tweede ronde uitgeschakeld werd, is momenteel een gevierde Gilda aan de Weense Staatsopera en La Scala.

De Amerikaanse sopraan Marion Moore, die op het eerste zangconcours van Unisa met de hoogste prijs ging strijken, heeft inmiddels haar grote doorbraak gemaakt in Barcelona, waar zij optrad als Liù in Puccini's *Turandot.* Cornelia Kallisch, winnares van de Lieder-sectie in 1984, was onder meer reeds verbonden aan de Heidelberg opera en is opgetreden bij de Salzburg Festspiele, terwijl zij eveneens reeds in de Verenigde Staten en Londen als zangeres haar debuut gemaakt heeft.

Zuid-Korea's Soo Kyong Jo was in 1986 winnaar van de operaprijs en maakte onlangs haar debuut in La Scala. Momenteel treedt zij op onder de naam Sumi Jo. Tijdens de Salzburger Festspiele van verleden jaar maakte zij haar debuut als Oscar in *Un Ballo in Maschera.* Marilyn Mims, die in 1986 als tweede eindigde, is nu permanent verbonden aan de New York Metropolitan opera en trad verleden jaar, evenals de Zuidafrikaanse Marita Napier, op als soliste tijdens een tournee van de Metropolitan door het Verre Oosten.

Mede dank zij Unisa's muziek- en zangconcoursen werden voor hen allen de deuren geopend naar befaamde concertzalen en operagebouwen over de gehele wereld. Onwillekeurig vraagt men zich af of en waar de uitblinkers van het dit jaar gehouden Unisa concours in de komende jaren uiteindelijk een naam voor zichzelf zullen maken.

Een bijzondere stem

Het bijwonen van het optreden van een contra-tenor is ook in Zuid-Afrika geen alledaags gebeuren. En Thomas Mark Fallons bijzondere stemgeluid was voor vele bezoekers van de Old Mutual gehoorzaal van de Universiteit van Suid-Afrika tijdens Unisa's derde Internationale Zangconcours dan ook een openbaring.

Zijn zangstem is zuiver en zoetgevooisd en komt overeen met die van een mezzosopraan. Maar als hij spreekt, klinkt zijn stem volwassen en mannelijk, met een onmiskenbaar Amerikaans accent. Zijn deelname aan het Unisa concours vond plaats in het kader van hernieuwde wereldwijde pogingen om een dergelijk bijzonder stemgeluid weer zijn rechtmatige plaats in de moderne vocale muziek te doen herkrijgen. «Onverschillig of het om opera's, lieder of oratoria gaat, ik ben bereid er alles voor op te offeren», aldus deze vriendelijke Amerikaan, die aan de Universiteit van Boston gestudeerd heeft en zijn meestertitel in muziek en liturgie behaalde aan de Universiteit van Notre Dame.

Geboren in Pennsylvania, in een gezin van negen kinderen, was hij de enige die een muzikale loopbaan ambieerde. Op tienjarige leeftijd kreeg hij voor het eerst officieel zangles en reeds spoedig ontdekte zijn zangleraar, John Hyer, het bijzondere in de stem van zijn jonge pupil, die van een dusdanige kwaliteit was, dat de normaal optredende stemverandering gedurende de pubertijd daarop in dit geval ook geen invloed had. Eerst rond achttienjarige leeftijd kwam hij, nadat hij naar een Bernstein opname van Handels *Messiah,* gezongen door de contra-tenor Russel Oberlin, geluisterd had, tot de ontdekking dat hij zelf ook een contratenor was; daarmede behorend tot een slechts zeer kleine groep personen over de gehele wereld, die over deze bijzondere gave beschikt.

Het opera repertoire kent diverse rollen welke in feite de stem van een mezzosopraan vereisen, zoals b.v. het geval is met de rol van Cherubino in *Le Nozze di Figaro,* Idamante in *Idomeneo,* en Sextus in *La Clemenza di Tito,* alle opera's van Mozart, welke een stem met een vocaal register verlangen dat doorgaans niet bereikbaar is voor een man.

Teneinde dat probleem te kunnen ondervangen, wordt de mannenrol dan door een mezzosopraan vertolkt om de rol zo geloofwaardig mogelijk te maken. Nochtans levert dat niet altijd het vereiste resultaat op, waarbij vooral in de recitatieven de vrouwelijke stem herkenbaar is. En juist voor die rollen is een man met een prachtige diepe spreekstem en een zangstem die zonder probleem twee-en-een-halve actaaf overbrugt, zoals de stem van Fallon, de aangewezen persoon.

Dank zij de aanmoedigingen van zijn leraar heeft Fallon een begin gemaakt met het beklimmen van de moeilijke ladder die een zanger dient te beklimmen om de top te bereiken – een ladder die zeker voor een contra-tenor nog steiler is. Na een periode van 12 jaar als begeleider en koordirigent van een kerkkoor, besloot hij in juni van verleden jaar om de stap te wagen op weg naar professionalisme. Inmiddels bereidt hij zich reeds voor op concoursen in de staten Oklahoma en Washington, alsmede op de Ely Ameling lieder wedstrijden in Nederland en een opera festival in België.

Aanbiedingen voor optredens stromen nu vanuit alle delen van de wereld binnen en Thomas Mark Fallon is nu stevig op weg naar het bereiken van zijn levensdoel. □

Tijdens het derde Unisa zangconcours verraste Thomas Mark Fallon, uit Boston, VSA, vele toehoorders met zijn uitzonderlijke contra-tenorstem. Bij een bezoek aan de Afrikaanse Meisjesschool voor Middelbaar Onderwijs, te Pretoria had hij heel wat handtekeningen te zetten. De linker foto toont hem met zijn «gastouders», de heer en mevr. Kruger (foto: Robert Marneweck)

De geboorte van een nieuwe natie. Door honderden fotografen wordt het eerste ceremoniële hijsen van de Namibische vlag, dat om precies 19 minuten na middernacht op 21 maart van dit jaar in het atletiekstadion van Windhoek plaatsvond, op film vastgelegd

Vaarwel ZWA Welkom Namibië

Een hele week, aanvangend op 19 maart van dit jaar, verkeerde Namibië in de roes van de onafhankelijkheid. De straten waren vervuld van een bonte melange van vrolijke kreten, klanken en kleuren, terwijl iedereen zich zonder uitzondering door de aanstekelijke vakantiestemming, de Babylonische spraakverwarring en het cosmopolitische feestgedruis liet meeslepen

Geen enkele Zuidafrikaan die in het stadion van Windhoek aanwezig was, zal het aangrijpende moment van weemoed, bespiegeling en verwachting vergeten, toen op 21 maart om precies dertien minuten na middernacht de Zuidafrikaanse vlag, na 70 jaar, voor de laatste keer op Namibische bodem gestreken werd.

Na het uitspreken van zijn rede, hief de Zuidafrikaanse staatspresident, dhr. F.W. de Klerk, met de hand op het hart zijn ogen voor een laatste keer op naar de tegen het uitspansel van de Namibische nacht wapperende vlag. Naast hem ging de nieuw gekozen president van Namibië, dhr. Sam Nujoma, eveneens in de houding staan. Ook de tijd leek een ogenblik stil te staan. Traag, met horten en stoten, kwam de vlag in beweging om zich vervolgens in alle rust naar beneden te laten glijden.

Naderhand werd de geest van dat ogenblik als volgt door de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, dhr. R.F. Botha, verwoord: «De Zuidafrikaanse vlag werd weliswaar voor de laatste keer gestreken, maar herrees in werkelijkheid in de goede nabuurschap met Namibië en in het nieuwe Zuid-Afrika dat thans naar voren treedt.»

Met de onafhankelijkwording van het laatste uit het koloniale tijdperk daterende Afrikaanse land werd een hoofdstuk afgesloten, waarmee tevens een nieuw tijdperk voor heel Zuidelijk Afrika werd ingeluid. Toen de Namibische vlag eenmaal gehesen was, ontplooide ze zich langzaam voor het oog van de camera's van zo'n duizend in Windhoek verzamelde vertegenwoordigers van de pers, om aldus haar kleuren in volle glorie aan de ganse wereld te tonen.

Een nieuwe natie is geboren! In de linker bovenhoek van de Namibische vlag prijkt een heldergele zon als symbool van de nieuwe zon die boven het Afrikaanse continent is opgegaan. Deze zon symboliseert levenskracht en energie, en weerspiegelt Namibië's goudgele grasvlakten en de kleur van de Namib woestijn. De blauwe, rode en groene banen worden door twee smalle, diagonaal lopende witte strepen van elkaar gescheiden. Het blauw stelt de helderblauwe Namibische lucht, 's lands kostbare waterbronnen, de Atlantische Oceaan en het belang van regen voor. Het rood belichaamt Namibië's voornaamste bezit: de mensen, hun heldhaftigheid en hun vastberadenheid om te bouwen aan een toekomst met gelijke kansen voor iedereen.

Vanaf maandag 19 maart landde op de luchthaven van Windhoek het ene vliegtuig na het andere, met aan boord staatshoofden en andere hoge gasten uit alle delen van de wereld

Een gezellig onderonsje tussen de Zuidafrikaanse staatspresident, dhr. F. W. de Klerk, en de Egyptische president en huidige voorzitter van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid, dhr. Hosni Mubarak, terwijl ze, aan weerszijden van mevrouw Marike de Klerk, aanzitten aan een officieel banket dat deel uitmaakte van de plechtigheden ter gelegenheid van Namibië's onafhankelijkheid

Alvorens de Zuidafrikaanse vlag voor de laatste keer in Namibië gestreken wordt, richt de Zuidafrikaanse staatspresident nog het woord tot het Namibische volk. Naast hem is de heer Sam Nujoma gezeten, die vlak na middernacht op 21 maart 1990 de eerste president van Namibië werd. Geheel links zit dr. Javier Pérez de Cuellar, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties

Het wit ist het symbool van vrede en eenheid, terwijl het groen Namibië's plantengroei en agrarisch potentieel weergeeft. Tezamen vormen het rood en wit het symbool van Namibië's menselijke hulpbronnen, en het groen, geel en blauw de natuurlijke hulpbronnen waarover het land beschikt.

De ceremoniële wisseling der vlaggen en de beëdiging van Swapo-leider Sam Nujoma als eerste president van de Republiek Namibië door de secretaris-generaal der Verenigde Naties, dr. Javier Pérez de Cuellar, vormden de hoogtepunten van de plechtigheden waarmee de onafhankelijkheid van Namibië gevierd werd.

De festiviteiten hielden een volle week aan. Om de jeugd in de feestvreugde te laten delen hadden scholen hun poorten reeds vier dagen vroeger gesloten. Op de maandag en dinsdag, respectievelijk 19 en 20 maart, taxiede het ene vliegtuig na het andere met monotone regelmaat over de luchthaven van Windhoek, waar hoogwaardigheidsbekleders door de nieuw verkozen doch nog niet beëdigde president, dhr. Sam Nujoma, met zijn gevolg en een groep dansende, luidkeels juichende Namibiërs werden verwelkomd.

Zo kwamen achtereenvolgens President de Klerk en minister R.F. Botha van Zuid-Afrika; de Amerikaanse minister van buitenlandes zaken, dhr. James Baker; President Husni Mubarak van Egypte, de voorzitter van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid; de Russische minister van buitenlandse zaken, dhr. Eduard Shevardnadze; President Eduardo José dos Santos van Angola; President Kenneth Kaunda van Zambia; President Daniel Arap Moi van Kenya; President Joaquim Chissano van Mozambique; PLO-leider Yasser Arafat en nog vele anderen, veelal in eigen privé toestel, aangevlogen om er hun opwachting te maken. Onder escorte van leden van de Johannesburgse verkeerspolitie werden de hoge gasten met flikkerende lichten en loeiende sirenes Windhoek binnengereden.

Tot grote teleurstelling van de reikhalzend uitkijkende menigte, kwamen Kolonel Muammar al-Gaddafi van Libië en de twaalf kamelen

nistrateur-Generaal, dhr. Louis Pienaar, en de Speciale VN-afgezant in Namibië, dhr. Martti Ahtisaari, was het tijd om afscheid te nemen, nu hun taak volbracht was. De verschillende contingenten van de VN-vredesmacht, Untag, begonnen zich eveneens op te maken voor hun lange reis huiswaarts. Alleen de Kenyaanse troepen bleven achter om als tussentijdse weermacht te fungeren.

De onafhankelijkwording van Namibië was de bekroning van reeds sinds het einde van de jaren veertig ondernomen pogingen daartoe, waarbij Zuid-Afrika, ZWA/Namibië en de internationale gemeenschap, met name de Vere-

Staatshoofden en andere hoogwaardigheidsbekleders horen aandachtig toe in de laatste, aan de officiële onafhankelijkwording van Namibië voorafgaande minuten

die hij, naar verluidt, zou meebrengen voor de verse melk die hij als schoonheidskuur nuttigt, echter niet opdagen.

Het vliegveld was evenals het stadion met vlaggen van verschillende naties opgeluisterd, terwijl de straten van Windhoek in de nationale kleuren van Namibië waren versierd. Zelfs enkele sporadisch voorkomende regenbuien konden geen domper op de feestvreugde zetten. Er waren optredens van grote koren, volksdansers, popgroepen en zangers, demonstraties van gymnasten en motorrijders, kunstprogramma's, een optocht van 75 praalwagens, en diverse sportwedstrijden, waarvan de geestdriftige mensenmassa's met volle teugen genoten.

Tijdens de rugbywedstrijd waarin Namibië Zambia met 33–18 versloeg, zat zelfs President Nujoma tot het einde toe aan zijn stoel gekluisterd. Al het gebeuren werd door de Namibische Omroep rechtstreeks op de televisie uitgezonden.

Nochtans viel er een zweem van weemoed te bespeuren. Voor de Zuidafrikaanse Admi-

Mannen van de Zuidafrikaanse weermacht, fier in de houding, terwijl de Zuidafrikaanse vlag, na een periode van 70 jaar van Zuidafrikaans voogdijschap over Namibië, voor de laatste keer gestreken wordt

Leden van de Ovahimba stam woonden de plechtigheden ► eveneens bij

◄ De Zuidafrikaanse staatspresident, dhr. F. W. de Klerk, en de minister van buitenlandse zaken, dhr. R. F. Botha, op een tijdens de onafhankelijkwording van Namibië in Windhoek gehouden persconferentie. De heer Botha heeft in de onderhandelingen die tot de onafhankelijkheid van Namibië hebben geleid, een cruciale rol gespeeld

Een parachutespringer bereidt zich hier voor op een landing in de hoofdstraat van Windhoek ▼

Een impressie van de enthousiaste menigte die de festiviteiten massaal volgde

nigdes Naties en tal van VN-organisaties, betrokken waren.

Het grondgebied van Namibië werd, met uitzondering van de enclave Walvisbaai en enige eilandjes, in 1884 door Duitsland geannexeerd. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het gebied, na de overgave van de Duitsers bij Khorab, door Zuidafrikaanse troepen onder bevel van generaal Louis Botha bezet. Na de ondertekening van het Verdrag van Versailles in 1919 en de stichting van de Volkerenbond werd het toenmalige Zuidwest-Afrika als mandaatgebied aan Zuid-Afrika toegewezen.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Namibië het brandpunt van een uiterst complex internationaal juridisch geschil, dat na verloop van tijd tevens ernstige politieke en militaire proporties begon aan te nemen. De eerste wezenlijke doorbraak in de moeizame onderhandelingen op de lange weg naar onafhankelijkheid werd bereikt met de aanvaarding, in 1978, van Resolutie 435 door de Veiligheidsraad van de VN. Hierop volgde nog een hele reeks van akkoorden en overeenkomsten die sindsdien gesloten werden.

Nu de euforie van de festiviteiten en de roes van de onafhankelijkheid tot het verleden behoren, is voor de eerste regering van Namibië een moeilijke tijd aangebroken. Ze zal zich heel wat inspanning moeten getroosten om haar dromen te verwezenlijken en haar belofte van vrijheid gestand te doen. De verwachting is, dat Namibië's grondwet een oplossing zal bieden voor het probleem van deelname aan het politieke proces door een ieder in een land met een uit verscheidene minderheidsgroepen bestaande bevolking.

Twee nijpende problemen die dringend aandacht vergen zijn onderwijs en werkloosheid, vooral nu, na de terugtrekking van Zuid-Afrika en de opschorting van financiële steun voor het scheppen en onderhouden van de ZWA/Namibische infrastructuur, hetgeen Zuid-Afrika tegen het einde van zijn voogdijschap over Zuidwest-Afrika zo'n R 1.900 miljoen per jaar had gekost.

De boodschap van President de Klerk aan het Namibische volk luidde als volgt: «Moge God u leiden op een weg van vrede en voorspoed. De strijd van het verleden is voorbij. Een nieuw mandaat voor vrede begint gestalte te krijgen. De zon gaat op boven een nieuw Namibië dat deel uitmaakt van een nieuw Zuidelijk Afrika.» □

▲ In een werveling van klank en kleur vierden de Namibiërs de onafhankelijkheid van hun land

◄ Een jonge toeschouwster, gehuld in Namibië's nationale kleuren

Artikel: Gert Coetzee

Foto's: Robert Marneweck, Dirk Heinrich

Feeërieke vlinders

De bekoring die van vlinders uitgaat ligt niet alleen in hun verrukkelijke kleurschakeringen: hun verderlichte vleugels voeren ons a.h.w. mee naar een geheel nieuwe sprookjeswereld, op ontdekkingsreis naar hun fascinerende levenscyclus...

De Zuidafrikaanse bioloog en docent Stephen Frank Henning en Aristoteles, de Griekse filosoof en geleerde uit de oudheid, hebben een ding gemeen – een levendige belangstelling voor vlinders. Aristoteles geloofde in zijn tijd dat vlinders worden voortgebracht door rupsen die, op hun beurt, uit de bladeren van groene planten ontstaan zijn. Hoewel sindsdien aan de bestudering van de levenscyclus van dit insekt vele duizenden manuren gewijd zijn, is de gedaanteverandering van wriemelende rups tot fraaie fladderende vlinder een nog altijd niet prijsgegeven geheim der natuur.

Recente ontdekkingen van goed bewaard gebleven fossielen van primitieve motten in Libanon en Siberië, daterend van zo'n 100 tot 130 miljoen jaar terug, werpen thans meer licht op de evolutiegeschiedenis van vlinders en motten. Helaas zijn dergelijke fossielen, gezien de fragiliteit van deze tere insekten, zeer schaars en kunnen we slechts gissen naar de vlinders der prehistorie.

Met het vangen en verzamelen van vlinders werd in Zuid-Afrika vermoedelijk zo'n twee eeuwen geleden aangevangen, getuige verscheidene reeds vanaf omstreeks 1790 opgetekende soorten. Roland Trimen en Kolonel Bowker waren beiden pioniers op dit gebied. Het is, in feite, Trimen die algemeen als de Vader Prikkebeen van Zuid-Afrika beschouwd wordt. In 1862 schreef hij *Rhopalocera Africae Australis,* het eerste in Zuid-Afrika verschenen boek over het verzamelen van vlinders.

Vlinders vangen en bestuderen wordt dikwijls gezien als niet meer dan een onschuldige, buitennissige bezigheid van de oude dag. Voor Stephen Henning is het echter een levenswijze geworden, sinds vlinders zijn leven beheersen. Het is aan de aanmoediging van zijn vader te danken dat hij en zijn broer reeds op zeer jonge leeftijd vlinders begonnen te vangen en verzamelen. Hun omzwervingen brachten hen naar de meest afgelegen delen van Zuid-Afrika: van Kosi baai in het oosten tot Port Nolloth in het westen, van de Limpoporivier in het noorden tot aan Kaap Agulhas in het zuiden. Vandaag de dag is hun collectie, met maar liefst 100.000 exemplaren, waarschijnlijk de grootste verzameling in particuliere handen in Zuidelijk Afrika.

Bij Stephen Henning valt een duidelijke bewondering, ja, men kan wel zeggen liefde voor zijn vlindervriendjes te bespeuren. Dat hij ze reeds 28 jaar met grote toewijding bestudeert en verzamelt, is dan ook geen wonder. Hij behaalde een BSc hons en een MSc graad in dierkunde, alsmede een BSc graad in plantkunde, en is momenteel bezig met een doctoraal dissertatie over de *Charaxes* vlinderfami-

◄ ***Junonia oenone,* met zijn karakteristieke lapjespatroon, wordt in de oostelijke delen van Zuid-Afrika aangetroffen**

Het Ruimsig Entomologische Reservaat werd voonamelijk ter bescherming van de zeldzame kopervlinder *(Aloeides dentatis)* gesticht

Voor Stephen Frank Henning is het bestuderen en verzamelen van vlinders een levenswijze geworden (foto: Ruby van Coller)

lie. *The Charaxinae Butterflies of Africa* is slechts een van de vele tot dusver door deze kenner van het insektenrijk geschreven boeken.

Vlinders en motten behoren tot de orde der Lepidoptera, een van de grootste insektengroepen, met meer dan 150.000 soorten wereldwijd. De term «lepidoptera» is afgeleid van twee Griekse woorden, met de betekenis «schubvleugelig», als aanduiding voor de overlappende schubben waarmee de vleugels van dit insekt bedekt zijn. Vlinders worden in twee superfamilies ondergebracht, te weten Papilionoidea en Hesperioidea. Een der belangrijkste kenmerken waarmee vlinders zich van motten onderscheiden, is de knotsvormige top van hun voelsprieten.

De vlinder heeft een hoogst merkwaardige levensgeschiedenis. In tegenstelling tot gewervelde dieren die zich geleidelijk ontwikkelen, verloopt de ontwikkeling van dit insekt sprongsgewijs, in een reeks drastisch verschillende fasen. Zijn levenscyclus bestaat uit vier afzonderlijke stadia: ei, larve of rups, pop en het volwassen stadium van vlinder. De gedaanteverandering van rups tot volledig ontwikkelde vlinder wordt metamorfose genoemd.

De rups leeft alleen maar om te eten en te overleven. Tijdens zijn kortstondige bestaan vermenigvuldigt deze veelvraat zijn massa vele duizenden malen. Zit hij te krap in het pak, dan kruipt hij er gewoon uit. Zo herhaalt zich dit vervellingsproces zo'n vier tot zes maal. Bij de laatste vervelling heeft de natuur nog een verrassing in petto, door opeens met een pop in plaats van weer een rups op de proppen te komen. Het woord pop duidt op de zachte, voor insektepoppen of ingesponnen rupsen zo kenmerkende contouren, als van een kind in de windselen. Bijna net als in het sprookje van het lelijke eendje wordt de wriemelende rups omgetoverd tot een sierlijke vlinder. Wanneer de vlinder uit het omhulsel te voorschijn komt, zijn de vleugels nog slap en verkreukeld. Hij doet er ongeveer een uur over om de vleu-

De zeerover *(Catacroptera cloanthe)* vliegt meestal in z'n eentje en het mannetje zal niet aarzelen indringers uit het door hem afgebakende territorium te verjagen

gels te spreiden, door namelijk hemolymfe door de aderen te pompen. Nu zijn aan de grond gebonden bestaan tot het verleden behoort, spreidt hij zijn vleugels voor zijn eerste vlucht de wijde wereld in.

Tal van fascinerende aspecten van de vlinder zijn, behalve voor een handjevol ingewijden, nagenoeg onbekend. Zo bakent het mannetje, evenals de majestueuze leeuw, zijn eigen territorium af, dat hij even fel tegen manlijke indringers van zijn soort, of alles wat daar maar op lijkt, verdedigt. Dikwijls leidt dit tot miniatuur luchtgevechten, waarbij de ongenode gast doorgaans het onderspit moet delven. Hoewel deze schermutselingen meer schijngevechten zij, is er soms ook daadwerkelijk fysiek contact, waarbij mannetjes van de Charaxes familie, met de gekartelde rand van hun voorvleugels, tegenstanders zelfs schade kunnen toebrengen. Vrouwtjes die het afgebakende gebied binnen vliegen, worden daarentegen meteen nagejaagd en het hof gemaakt.

Teneinde de vlinder in zijn eeuwige strijd om het voortbestaan bij te staan, heeft moeder natuur hem met allerlei vernuftige beschermingsmechanismen uitgerust. Zo gaan smakelijke insekten, dank zij kryptische kleurpatronen, onmerkbaar op in hun omgeving, om aan de aandacht van potentiële vijanden zoals vogels, kleine zoogdieren, reptielen en spinnen te ontsnappen. Het is een ongeschreven regel, dat giftige insektensoorten vaak felle kleuren vertonen, waardoor ze door roofdieren gemakkelijk te herkennen, en te vermijden, zijn. Een enkele confrontatie met zo'n insekt is gewoonlijk voldoende om zich voor de rest van zijn leven verre te houden van alles wat daar ook maar op lijkt. De larven van verscheiden vlindersoorten zijn immuun voor de in hun voedselplanten aanwezige giftige stoffen. Zo is de gastheerplant van sommige Acraeidae species bij voorbeeld een bron van gif gebruikt voor pijlen en heeft men ontdekt dat de witgestreepte *Acraea encedon* zelfs cyaanwaterstof produceert.

Een feeërieke weergave van *Colotis evippe*, gehuld in ragfijne druppeltjes morgendauw

Met zijn fluweelachtige blauwe vleugels is de saffier *(Iolaus silarus)* een der schitterendste juwelen van het vlinderrijk

Mocht er een land genaamd Fantasia bestaan, dan zou deze «geelsaffier» *(Iolaus pallene)* ongetwijfeld een der bewoners zijn ▶

Fascinerend is ook de relatie die tussen bepaalde soorten mieren en de larven van sommige Lycaenidae soorten bestaat. De Lycaenidae vormen Zuid-Afrika's grootste vlinderfamilie, in de volksmond bekend als blauwtjes of kopervlindertjes. De larven hiervan scheiden een feromoon of lokstof uit die de door de mieren als communicatiemiddel gebruikte feromonen nabootsen. Hierdoor worden de mieren zozeer misleid dat ze de larven als hun eigen kroost behandelen. Sommige larven brengen bijna hun hele leven in het mierennest door, waar ze zich aan het mierenbroedsel te goed doen. Andere soorten, zoals bij voorbeeld de *Aloeides dentatis* of zeldzame kopervlinder, verlaten 's nachts het nest om hun voedselplant op te zoeken. Dank zij dit feromoon weten de larven zich altijd verzekerd van een «lijfwacht» van gedienstige mieren, waardoor ze ongestoord hun gang kunnen gaan.

Een oeroud verschijnsel dat kenners der natuur nog altijd voor een raadsel stelt, is migratie. Zo verlaten, elk jaar weer, miljoenen witjes *(Belenois aurota)* hun geboorteplek om een lange reis van duizenden mijlen te aanvaarden. Ze zijn zelfs – volledig uitgeput en hulpeloos fladderend – op het tuig van schepen in het Kanaal van Mozambique aangetroffen, maar waar ze uiteindelijk terecht komen weet tot nog toe niemand.

Triest genoeg, heeft de tere timide vlinder, in tegenstelling tot de kolossale olifant en neushoorn, de harten van het grote publiek nog niet weten te veroveren. Van de 632 Zuidafrikaanse vlindersoorten zijn twee reeds uitgestorven en wordt een onrustbarend aantal van 102 met uitsterven bedreigd. Het afgelopen decennium is aanzienlijke belangstelling ontstaan voor het behoud van insekten. Zo heeft het provinciale bestuur van de Transvaal

Goed en wel ontpopt, ziet het «ridderrooitjie» *(Acraea zetes)* er met zijn nog verfomfaaide vleugels als een wonderlijk wezen uit

Een ongelofelijk voorbeeld van diversiteit: deze twee, zo verschillend uitziende vlinders zijn in feite een en hetzelfde insekt! De opvallende bovenkant van dit «skaduweedansertjie» *(Euphaedra neophron)* is prachtig blauw, geel en zwart, terwijl de onderkant aan de tere tinten van een aquarel doet denken ▲ + ►

een aantal vlindersoorten op zijn lijst van beschermde ongewervelde dieren opgenomen, waaronder de gouden kopervlinder of *Poecilmitis aureus,* de zeldzame kopervlinder of *Aloeides dentatis,* en alle Charaxes vlinders. Verscheidene soorten genieten in de Kaapprovincie eveneens bescherming. In de Oranje-Vrijstaat, daarentegen, is het vangen en verzamelen van alle insektensoorten toegestaan, terwijl Natal geen beschermde ongewervelde diersoorten kent.

Voor insekten vergt het natuurbeschermingsconcept, volgens Stephen Henning, een heel andere benadering dan voor groot wild. Met het plaatsen van een bepaalde soort op de beschermde lijst worden alleen vlinderliefhebbers gedwarsboomd, uitgerekend die mensen bij wie deze zaak zo na aan het hart ligt. Hoewel verzamelwoede dikwijls als een der grootste bedreigingen genoemd wordt, hebben overzeese onderzoeken uitgewezen, dat vernietiging van habitat de voornaamste oorzaak van de achteruitgang in insektenpopulaties is. In Zuid-Afrika zijn het vooral de met mieren geassocieerde vlinders, zoals *Aloeides dentatis,* die gevaar lopen, omdat de combinatie van gastplant, gastmier en een gunstig klimaat een voor hen noodzakelijke levensvoorwaarde is. Ze zijn daardoor slechts aan bepaalde gebieden gebonden, en het bouwen van een huis of omploegen van een veld zou al de uitroeiing van een zeldzame, alleen op die plaats voorkomende soort tot gevolg kunnen hebben.

Dank zij de bemoeienis en bezorgdheid van vlinderliefhebbers zoals de Hennings is in 1985 door de stadsraad van Roodepoort het Ruimsig Entomologisch Reservaat gesticht om de zeldzame vlinder *Aloeides dentatis* voor het nageslacht te bewaren. Dit reservaat van 12 ha is het eerste in Afrika tot reservaat verklaarde gebied ter bescherming van een

Artikel:
Elfriede Kruger

Foto's:
John Joannou

unieke grasland habitat voor zeldzame insekten. Wel zo'n honderd vlindersoorten zijn in dit reservaat geregistreerd, bijna twee keer zoveel als in heel Engeland! Het initiatief tot dit project werd genomen door Stephen en Graham Henning, de Lepidopterist Society of Southern Africa en de Wildlife Society of Southern Africa.

De gebroeders Henning zijn de auteurs van het *Butterfly Red Data Book,* een uitgave die de aandacht vestigt op de benarde toestand van Zuid-Afrika's bedreigde vlindersoorten. Samen met hun collega's Steve Woodall en John Joannou werken de Hennings op het ogenblik aan *The Butterflies of Southern Africa,* een publikatie die het hele spectrum van in Zuidelijk Afrika voorkomende vlinders bestrijkt. Met z'n vieren stonden ze aan de wieg van de Lepidopterist Society of Southern Africa, een vereniging van vlinderkundigen die in 1983 werd opgericht, met als een der voornaamste doelstellingen de bescherming van vlinders en motten in Zuidelijk Afrika. Jaarlijks wordt door de vereniging een fotowedstrijd uitgeschreven om het fotograferen van levende Lepidoptera te stimuleren, als aangename afwisseling van de maar al te bekende afbeeldingen van dode, opgeprikte exemplaren. De initiatiefnemer van deze wedstrijd, John Joannou, legt zelf al zo'n zes jaar vlinders in de vrije natuur op de gevoelige plaat vast en werd onlangs uitgenodigd zijn werk tijdens het National Garden Festival in Engeland te exposeren.

Zuid-Afrika's vlinderfauna is een waardevol erfgoed dat voor het nageslacht bewaard dient te blijven. Het is te hopen dat men meer tijd en energie aan deze zo fascinerende liefhebberij zal wijden, zodat ook komende generaties, op hun beurt, nog het voorrecht hebben om te genieten van de wondere wereld en vluchtige schoonheid van deze feeërieke gevleugelde wezentjes. □

Dit tere vlindertje *(Euchrysops subpallida)* verleent zijn omgeving extra fleur

▲ De felle kleur van het «bergrooitjie» *(Acraea nohara)* dient als waarschuwing aan zijn omgeving dat hij geen smakelijk hapje is

Dit smakelijke «Trimen valsrooitjie» *(Pseudacraea boisduvalii)* is een perfect voorbeeld van nabootsing in de natuur. Als imitatie van het «ridderrooitjie» *(Acraea zetes)* is hij beschermd tegen roofvogels ▶

***Hypolimnas misippus* ▶ vertoont zulke uiterlijke verschillen tussen 't mannetje en 't vrouwtje, dat ze in de volksmond ieder een eigen naam hebben: het mannetje (foto) wordt «blouglans» genoemd en het vrouwtje «naaper»**

Al eens in een zoeloekraal geslapen?

De hut van het stamhoofd is een heilige plaats die door voorvaderlijke geesten beschermd wordt. De structuur van deze in de vorm van een bijenkorf gebouwde hutten bestaat uit een dubbel raamwerk van rechthoekig d. m. v. daarvoor geschikte vezel of bast stevig bevestigde stokken. De vloeren worden verhard met vastgestampte grond van termiethopen, om ten slotte met behulp van gedroogde koemest een gelijke en gladde afwerking te krijgen

Waar eens Shaka, de machtige koning der Zoeloes, met ijzeren hand regeerde, wordt welkome bezoekers nu een vriendelijke ontvangst bereid om getuige te zijn van een opvallende vorm van culturele wisselwerking.

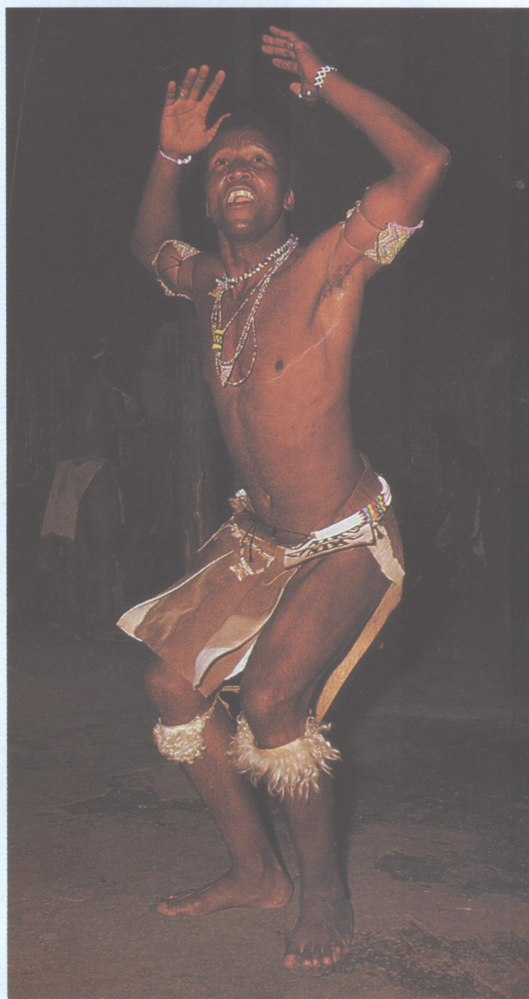

In het hart van Zoeloeland, nabij het plaatsje Eshowe, in Natal, is Shakaland, waar zich in vroeger dagen de hoofdkraal van de machtige en vermaarde koning van het volk der Zoeloes, in het heuvelachtige en met inheemse struikgewassen begroeide landschap, bevond. Dat is waar de bezoeker nog persoonlijk geconfronteerd wordt met de boeiende cultuur en levenswijze van het Zoeloevolk, zonder zich het comfort van een hotel te hoeven ontzeggen.

De landerijen waarop Shakaland zich bevindt waren oorspronkelijk het eigendom van de familie Chennells en vormen nu het landschap waarop enige jaren geleden de opnamen voor de indrukwekkende televisie-serie *Shaka Zulu* (zie Koerier no. 24) gemaakt werden. Later werd het betreffende land door de sociaal antropoloog en kenner bij uitstek van de Zoeloetaal en -cultuur, Barry Leitch, en Kingsley Holgate overgenomen en vervolgens gebruikt voor de verfilming van de TV-serie *John Ross,* tot ten slotte in 1988 de Protea hotelgroep belangstelling toonde, met als resultaat dat er nu in samenwerking met Leitch en Holgate een uniek hotel geëxploiteerd wordt, dat tevens de functie vervult van levend museum en huldebetoon aan het erfgoed van Zoeloes en hun cultuur.

Vanaf het moment dat de bezoeker bij «Senzangakhona», de Zoeloekraal die in de genoemde produkties zo'n dominante plaats inneemt, arriveert, voelt hij zich opgenomen in een andere wereld. In welluidende tonen wordt een Zoeloe-welkomstlied ten gehore gebracht door in traditionele dracht gekleede jonge mannen en vrouwen. Een altijd aanwezige tolk zorgt er voor, dat de bezoekers de diepere betekenis van wat rondom hen plaatsvindt niet ontgaat. Gastenaccomodatie, waar het de bezoekers aan niets ontbreekt, is nu in de kraal zelf ondergebracht.

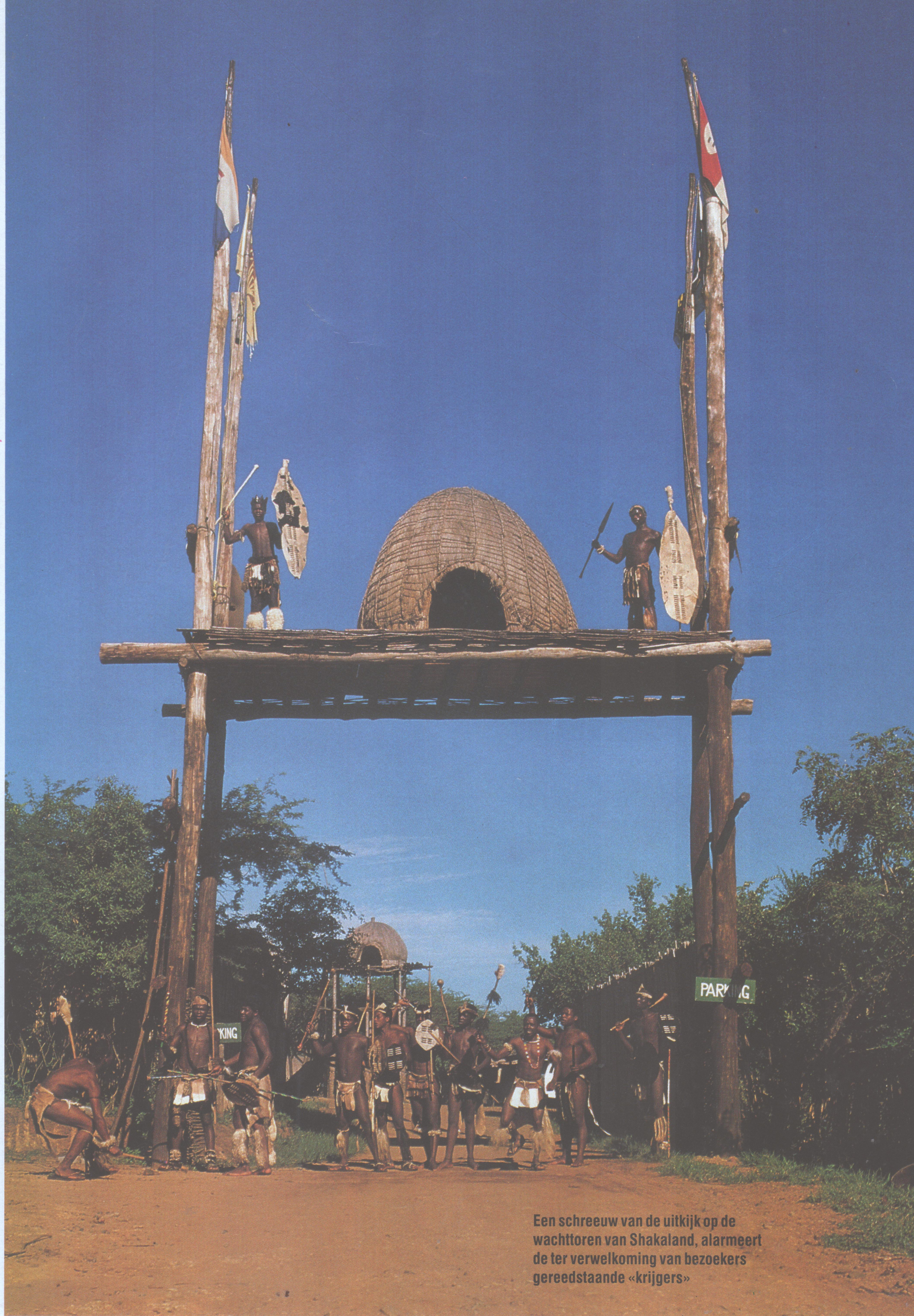
Het restaurant en de conversatie- en ontspanningsruimte bieden een prachtig uitzicht op de Umhlatuze dam – welk stuwmeer oorspronkelijk bekend was als de Goedetrou dam – en op de Entembeni heuvels. Naast de traditionele maaltijden die de gast in een gerenommeerd hotel kan verwachten, worden ook traditionele maaltijden bereid, en indien men niet alleen van het eten, maar ook van de sfeer wil genieten, is de aangewezen plaats daarvoor de *boma,* een door een rieten omheining van de buitenwereld afgesloten cirkel met de sterren als plafondverlichting, waar men aan lange tafels kan genieten van heerlijk toebereid vlees, verrukkelijke vruchten en andere lekkernijen, eventueel weg te spoelen met wat

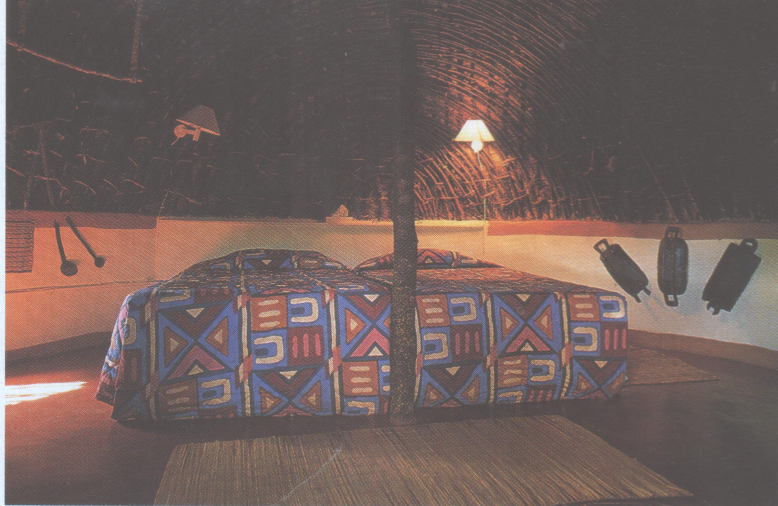
◄ **Tolk en cultureel adviseur Solly Mhlongo die als acteur ook een rol had in de televisieserie *Shaka Zulu,* laat zich hier meeslepen door de muziek en het ritmisch handgeklap**

Bij het licht van fakkels gaan de dansgroepen de gasten voor naar de enorme hut van het stamhoofd voor het vertonen van traditionele dansen

Een schreeuw van de uitkijk op de wachttoren van Shakaland, alarmeert de ter verwelkoming van bezoekers gereedstaande «krijgers»

De gasten zijn ondergebracht in koele hutten waar traditie en modern comfort – om in stijl te blijven – naast elkaar slapen. Houten luiken en hoezen van gevlochten gras vervangen het vensterglas

tshwala (zelfgebrouwen bier), alles met uitzicht op een groot knappend houtvuur in het midden van de cirkel, terwijl de echte sfeer eerst «geproefd» wordt als gegeten wordt van de zelf met lekkernijen volgeschepte houten borden en met ander traditioneel bestek. Een belevenis, ver weg van telefoon of televisie.

Op verschillende tijden van de dag kan de gast of bezoeker kennis maken met diverse demonstraties van traditioneel Zoeloe handwerk en traditionele gebruiken. Nadat de gasten zich aan het avondmaal tegoed gedaan hebben, worden ze door een groep dansers, onder het zingen van traditionele Zoeloe-liederen, en begeleid door *abafana* (jonge knapen), bij het licht van brandende fakkels voorbij de «kaptein se beeskraal» (de omheining waarin zich het vee van het Zoeloehoofd bevindt), naar de enorme bijenkorfvormige hut gevoerd om aldaar de onder begeleiding van muziek en zang uitgevoerde dansen te bewonderen

Artikel: Lynette van Hoven

Foto's: Stuart Semple

▲ Gevechten met stokken, de z. g. kieries, hebben een vaste plaats in de Zoeloe-cultuur

◄ Handwerk zoals de vervaardiging van lemen potten en kruiken, en kralen decoraties wordt reeds generaties lang met hetzelfde geduld en dezelfde precisie gedaan

die dikwijls zo levendig zijn, dat gasten vaak de aanmoedigingen van de Zoeloedansers om zich door het meeslepende ritme ook tot deelname te laten verleiden, niet kunnen weerstaan.

Diverse andere evenementen, waaronder een bezoek aan een toverdokter, bezoeken aan nabijgelegen Zoeloekralen of een tochtje op de uitgestrekte dam onder de veilige hoede van een Zoeloebemanning, behoren ook tot de mogelijkheden.

Shakaland biedt de gast inderdaad volop de gelegenheid, een blijvende indruk op te doen van diverse aspecten van de Zoeloecultuur zoals die zich door de eeuwen heen ontwikkeld heeft; een cultuur die met de vele en gebruiken haar stempel gedrukt heeft op allen die ermede in kontakt gekomen zijn. □

De RGN – een positief geluid

De in het oog lopende facade van het door Klaus Schütte ontworpen hoofdkantoor van de Raad voor Geesteswetenschappelijke Navorsing (RGN) in de Pretoriusstraat te Pretoria

Het door de Zuidafrikaanse Raad voor Geesteswetenschappelijke Navorsing ondernomen wetenschappelijk onderzoek draagt in belangrijke mate bij tot de groei en ontwikkeling van alle volkeren in zuidelijk Afrika - zowel thuis, op school, op het werk als op het sportveld.

Sinds op 1 april 1969 de Raad voor Geesteswetenschappelijke Navorsing (RGN) tot stand kwam, heeft hij zich ontwikkeld tot de belangrijkste organisatie op het gebied van geesteswetenschappelijk onderzoek in zuidelijk Afrika.

Luidens de Wet op geesteswetenschappelijk onderzoek (Wet 23 van 1968), is het doel van de RGN het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek naar en de uitbreiding van de kennis van de geesteswetenschappen. De Raad heeft de beschikking over geleerden op enige terrein van de wetenschap en is derhalve in staat om binnen een en dezelfde organisatie een geïntegreerde en onafhankelijke research service te bieden op grond van wetenschappelijk onderzoek dat alle bestanddelen omvat voor de verbetering van de kwaliteit van het bestaan van iedereen in Zuid-Afrika.

De RGN verkiest een praktische benadering van wetenschappelijk onderzoek – het zoeken van realistische oplossingen voor daadwerke-

lijke problemen. Om een en ander met succes te kunnen verwezenlijken en een dergelijke uitdaging systematisch en wetenschappelijk het hoofd te kunnen bieden, zijn tien research instituten in drie specifieke op de markt gerichte eenheden ondergebracht, t.w. bedrijfswetenschappen, sociaal-economische wetenschappen en de kunst- en cultuurwetenschappen. Het research-probleem van elke cliënt afzonderlijk wordt vanuit een multidisciplinair perspectief benaderd.

Het volledige spectrum van menselijke ervaring wordt aan een wetenschappelijk onderzoek onderworpen. De drie terreinen waarop men zich speciaal concentreert zijn: de ontwikkeling van het menselijk potentieel, sociaal-economische ontwikkeling en sociaal-politieke ontwikkeling.

Regelmatig worden in de conferentieruimte van het gebouw door het Centrum voor Kunsthistorische Navorsing tentoonstellingen van kunstvoorwerpen georganiseerd, die zowel personeel als bezoekers een uitstekende gelegenheid bieden, met kunst kennis te maken

De ontwikkeling van het menselijk potentieel

Onderzoek, gericht op de ontwikkeling en optimalisering van het menselijk potentieel, strekt zich uit over het gehele gamma van voor-school onderricht tot beroepsonderwijs. Tot een aantal daarop afgestemde projecten behoort de voorbereiding van kleuters op het basisonderwijs, de ontwikkeling van verbeterde voorlichtingsmethoden en het verstrekken van advies aan het bedrijfsleven inzake de juiste benadering van en omgang met menselijke hulpbronnen.

Zo is inmiddels een programma, gericht op het voorbereiden van kleuters op het komende basisonderwijs, dat voor Namibië ontworpen en aldaar in elf verschillende talen verspreid en toegepast is, nu eveneens in voorbereiding voor gebruik in de republiek Transkei, alwaar het vanaf het volgend jaar toegepast gaat worden.

De ontwikkeling van de *Coke Toybox* betekent een doorbraak bij het voorbereidend basis- en basisonderwijs. Het betreft hier een reeks speelgoedartikelen voor kleuterklasniveau, als produkt van een op grondige theoretische studie, in combinatie met praktijkwaarnemingen, gebaseerd wetenschappelijk onderzoek. Het speelgoedpakket wordt verspreid onder inrichtingen waar kleuters op het basisonderwijs worden voorbereid, met het doel om – vooral waar het kinderen van minder gegoede ouders betreft – hen reeds met behulp van het betreffende speelgoed, een zekere praktische kennis van hun omgeving bij te brengen, welke hen een betere voorbereiding biedt op het komende basisonderwijs.

Het Instituut voor Geschiedkundig Onderzoek houdt zich bezig met bijdragen tot de ontwikkeling van de Zuidafrikaanse samenleving, zoals geleverd door hetzij enkelingen, generaties, of instellingen e.d. Op de foto toont dr. Roelf Lombard (rechts), verbonden aan de afd. voor biografisch en genealogisch onderzoek, enige staaltjes van populaire projecten en prestigieuze publikaties aan prof. David H. Pratt, docent in geschiedenis en genealogie aan de Brigham Young Universiteit te Utah, USA

Gezien vanaf benedenverdieping is dwars door de glazen koepel de tot het hoogste punt van het gebouw reikende holle Griekse Zuil zichtbaar, waarin zich het trappehuis bevindt

Ook houdt de RGN zich bezig met projecten zoals beroepskeuzevoorlichting voor leerlingen uit examenklassen van het middelbaar onderwijs in de autonome gebieden Quaqua, KwaNdebele en KaNgwane, alsmede diverse andere projecten, gericht op betere selectie, plaatsing en ontwikkeling van mankracht in handel en nijverheid. Tevens wordt onderzoek gedaan naar opleidingsmogelijkheden in de technische beroepen.

Onderzoek op het gebied van menselijke hulpbronnen, in combinatie met de ervaring opgedaan in samenwerking met een groot aantal instellingen, hebben de basis gelegd voor een serie programma's over bestuurs- en personeelszaken.

De RGN is tevens actief op het gebied van onderzoek naar arbeidsverhoudingen en arbeidspraktijken, terwijl de toepassing van psychologische principes en technieken voor de bevordering van de lichamelijke en geestelijke gezondheid eveneens de aandacht vraagt. Als uitvloeisel van een door de RGN georganiseerde studieconferentie over dat onderwerp werd in samenwerkingsverband een desbetreffend onderzoek begonnen. In 1989 werd een diepgaand onderzoek naar de stand van de algemene geestelijke gezondheid in zuidelijk Afrika afgerond.

Sociaal-economische ontwikkeling

Aangezien het door de RGN verrichte wetenschappelijk onderzoek op de praktijk gericht is, is dienovereenkomstig een van de belangrijkste doelstellingen van de Raad de bevordering van de kwaliteit van het bestaan van de gehele gemeenschap in zuidelijk Afrika. De benadering van sociaal-economische problemen is multidisciplinair voor wat betreft het feit dat ook rekening gehouden wordt met de historische achtergrond van een probleem.

Als voorbeeld moge genoemd worden het huidige uitvoerige onderzoek naar de marketing van verse groente en fruit. Genoemd project raakt diverse belanghebbenden, zoals de agrarische sector, het marketing mechanisme, de consument en vele andere direct of indirect betrokkenen.

Een reeks van inmiddels voltooide onderzoekingen op het gebied van veiligheid bij het wegverkeer zal er naar alle waarschijnlijkheid bij het in praktijk brengen van aan de hand van wetenschappelijk onderzoek verkregen gegevens belangrijk toe kunnen bijdragen, het verlies aan mensenlevens, alsook onnodige materiële schade, te beperken.

Een ander onderzoek waarmede de RGN zich het afgelopen jaar beziggehouden heeft, betreft het programma van de Zuidafrikaanse bevolkingsontwikkeling en de geboorteregeling op nationaal niveau, terwijl op maatschappelijk gebied eveneens zaken zoals culturele wisselwerking, moord en andere gewelddadigheden binnen het gezin, drugverslaving, ongetrouwde jonge moeders, reclassering van gevangenen, aanpassingsmoeilijkheden bij immigranten en de houding van de homoseksuele gemeenschap ten opzichte van AIDS aandacht genieten.

Tot een van de meest ongebruikelijke studies waarmede de afdeling milieu psychologie van het instituut voor psychologische en edumetrische navorsing zich beziggehouden heeft, behoort ongetwijfeld de studie van de maatschappelijke consequenties die de constructie van het

Yolande du Preez (rechts) helpt een bezoekster van het Centrum voor Kunsthistorische Navorsing bij het selecteren van documentatiemateriaal

Een overzicht van een deel van het Centrum voor bibliotheek- en inlichtingendiensten van de RGN

Jagtdrift stuwmeer in de Pongolarivier, ten noordwesten van Paulpietersburg, op de grens van Natal en de Transvaal, mocht hebben. Een en ander vond plaats op verzoek van het dept. van het Waterwezen, dat de RGN benaderde op grond van de door een aantal langs de rivier gevestigde landbouwers geuite bezwaren en protesten tegen de voorgenomen bouw van de dam. Na een gedegen onderzoek, met inachtneming van historische, psychologische, maatschappelijke en economische factoren, kwamen de onderzoekers tot de conclusie dat de bouw van de dam een ernstige ontwrichting van de aldaar gevestigde gemeenschap tot gevolg zou hebben en werd het betrokken departement geadviseerd, een alternatieve oplossing te zoeken.

Sociaal-politieke ontwikkeling

Voor de ontwikkeling en instandhouding van redelijk wrijvingsloze onderlinge verhoudingen is rationele besluitvorming een eerste vereiste. Binnen het huidige klimaat van toe-

nemende verandering op sociaal-politiek gebied, legt de RGN de nadruk op onderzoek naar sociaal-politieke processen en structuren. Regelmatig wordt de openbare mening getoetst, o.a. door middel van enquêtes over actuele onderwerpen en gebeurtenissen.

In oktober 1989 werd door de RGN een internationale conferentie over gemeenschapsverzoening georganiseerd, waarbij een interessante uitwisseling van ideeën plaats vond tussen afgevaardigden die zeer uiteenlopende richtingen vertegenwoordigden. In een computergestuurde databank zijn de belangrijkste grondwetten van over de gehele wereld opgeslagen, zodat het dank zij deze internationale doorbraak mogelijk is om d.m.v. de computer gecompliceerde vergelijkingen tussen de verschillende aspecten van dergelijke grondwetten te maken. Tien buitenlandse en zes Zuidafrikaanse deskundigen zijn bij het project betrokken.

Bij de hoofdingang van het RGN-gebouw is in sterke mate het accent gelegd op de zware sluitsteen welke de ingang overspant, en de verkorte dikke pilaren. Klassieke elementen, toegepast op moderne wijze (foto: Stuart Semple)

Artikel: Lynette van Hoven

Foto's: Robert Marneweck

Research in samenwerkingsverband

De RGN houdt zich eveneens bezig met het coördineren van diverse research-projecten in coöperatief verband, geleid door hoofdcommissies, samengesteld uit deskundigen en besluitvormers.

Een programma over verantwoorde sociale zekerheid is in drie subprogramma's onderverdeeld: betaalbare sociale voorzieningen, materiële voorzieningen en persoonlijke veiligheid. Met het programma wordt beoogd, een onderzoek aan de gang te brengen naar beter betaalbare en rechtvaardiger manieren voor de verschaffing van sociale voorzieningen.

Alle beschikbare gegevens inzake het karakter van verstedelijking in Zuid-Afrika was samengevat in een enkel document in het voltooide programma betreffende de dynamica en begeleiding van de verstedelijking in Zuid-Afrika.

Het huwelijks- en gezinsleven staat bloot aan zaken zoals ingrijpende veranderingen, stress en tegenspoed. Inmiddels zijn veel van de oorspronkelijke theorieën over dat onderwerp achterhaald en verouderd. Een nieuw op touw gezet programma behelst stimulering en financiering van gecoördineerd multidisciplinair onderzoek op het gebied van het huwelijks- en gezinsleven.

Een programma over menselijke behoeften, hulpbronnen en het milieu, houdt zich bezig met de complexe verhouding tussen mens en milieu.

Een programma dat zich bevat met het ouder worden heeft als doel, het geesteswetenschappelijk onderzoek naar het fenomeen van veroudering te stimuleren en te bevorderen. Naast projecten zoals antropologische studies die zich bezighouden met de omstandigheden waarin de ouden van dagen in de zwarte staten Venda, Transkei en Lebowa zich bevinden, schenkt het programma eveneens aandacht aan aspecten welke rechtstreeks verband houden met de staat van gezondheid, zoals overmatig gebruik van alcohol of het medicijngebruik door ouderen.

Gepoogd wordt, om op die manier aan de hand van de door onderzoek verkregen resultaten, de kwaliteit van het bestaan van deze bejaarden door middel van voorlichtingscampagnes te verbeteren. Publikaties over de resultaten staan ter beschikking van medici en paramedici, verplegend personeel en beleid-

makers, bij hun pogingen tot daadwerkelijke hulpverlening.

Andere diensten en voorzieningen

Boven en behalve de dienstverlening op het gebied van wetenschappelijk onderzoek, stelt de RGN zich ook nog beschikbaar voor andere diensten en deskundig advies. Zo zijn er centra voor gegevens over maatschappelijk onderzoek; bibliotheek- en inlichtingendiensten, en kan men er terecht voor sportdocumentatie, muziek-, literatuur- en, kunstdocumentatie, alsook voorlichting voor jeugdigen en volwassenen.

Daarnaast heeft men faciliteiten te bieden zoals een databank voor lopende of reeds voltooide researchprojecten op het gebied van geesteswetenschappen in Zuid-Afrika en een computergestuurd beroeps-voorlichtingssysteem dat ook voor leken toegankelijk is. Ook heeft men de beschikking over een z.g. leeshulplaboratorium. De aan de RGN verbonden bewaar- en kleuterschool vervult een tweeledige functie door gelijktijdig voor wetenschappelijke observatie van de kinderen bij spel e.d. gebruikt te worden. Met uitzondering van het in Johannesburg gevestigde Nationaal Instituut voor Personeelsaangelegenheden en de te Kaapstad, Durban en Port Elizabeth gevestigde regionale kantoren, zijn alle andere research-gerieven en -voorzieningen ondergebracht in het fraaie nieuwe RGN-gebouw te Pretoria.

Wetenschappelijk onderzoek wordt voornamelijk verricht in samenwerking met wetenschappers verbonden aan inrichtingen voor tertiair onderwijs in zowel binnen- als buitenland. Van de in het hoofdkantoor van de RGN te Pretoria ondergebrachte faciliteiten, diensten en databanken wordt door alles wat zich in zuidelijk Afrika bezighoudt met geesteswetenschappelijk onderzoek, gebruik gemaakt, naast uiteraard cliënten uit de openbare sector en het bedrijfsleven, terwijl ook particulieren van alle beschikbare faciliteiten gebruik kunnen maken.

Uiteraard zal de Zuidafrikaanse Raad voor Geesteswetenschappelijke Navorsing slechts tot optimalisering van het gestelde doel kunnen komen indien de behaalde resultaten doelgericht gepubliceerd en verspreid worden.

Binnen de RGN heerst dan ook de overtuiging dat het zoeken naar vooruitgang in de breedste zin van het woord slechts gerealiseerd kan worden indien allen die bij de geesteswetenschappen betrokken zijn elkaar in een geest van samenwerking de hand reiken om te komen tot een daadwerkelijke oplossing voor de problemen in zuidelijk Afrika. □

Dr. Laurie Tempelhoff is hoofd van het Centrum voor Sportdocumentatie, waarin een grote hoeveelheid interessant historisch en hedendaags inlichtingsmateriaal ondergebracht is

Deze heerlijke speelkamer in het Voorlichtings- en Opvoedkundig Centrum voor jeugdigen en volwassenen biedt een uitstekende mogelijkheid om kleuters met psychische problemen te observeren zonder dat zij zich dat bewust zijn. Observatievensters en verborgen video-camera's stellen psychologen in staat om vanuit aangrenzende ruimten onopgemerkt patiëntjes te observeren en de aldus verkregen beelden te analyseren

Wachters in het veld

Zelden of nooit ontmoet men iemand die zich in alles wat hij doet ten volle uitleven kan, die zijn werk en de dingen die voor hem in het leven van belang zijn in volmaakte harmonie weet te brengen, en daaruit zoveel voldoening en levensvreugde put dat hij dit ook naar zijn omgeving uitstraalt.

De parkopzichters – liever gezegd jachtopzieners – van de exclusieve particuliere wildparken in het Bosveld van de Oost-Transvaal zijn mannen van dit slag: jong, gedreven door hun liefde voor de natuur en in het wild levende dieren en belust op avontuur; die met beide handen de kans hebben aangegrepen om mensen uit alle delen van de wereld te ontmoeten en aldus hun horizon te verruimen, terwijl ze bezig zijn met wat ze het liefst doen.

Op de keper beschouwd vormen ze een bont gezelschap: ze komen uit alle delen van Zuid-Afrika en zelfs van over de grens, uit Zimbabwe en helemaal uit Groot-Brittannië, en zijn in het bezit van uiteenlopende kwalificaties, zoals BA, B.Comm. en B.Sc. graden en diploma's op het gebied van landbouw en natuurbescherming, behaald aan academische instellingen zoals de universiteiten van Pretoria, Kaapstad en Natal, en diverse technikons. Eén ding hebben ze echter gemeen: het bloed van Afrika dat hun door de aderen vloeit.

Als gids voor de bezoekers die ze – in groepjes van vier tot zes per voertuig voor het observeren van wild – onder hun hoede hebben, zijn ze een onuitputtelijke bron van informatie. Zo leert men van hen, aan de hand van Alpha en Beta Centauri, het Zuiderkruis te localiseren, wanneer en waar drie planeten – Venus, Mercurius en Saturnus – gelijktijdig te zien zijn. Maar ook, hoeveel halswervels een giraffe heeft, waaraan de gnu of blauwe wildebeest zijn naam ontleent, waarom het wrattenzwijn zich zo graag in de modder wentelt, waar de folklore rond de mest van de neushoorn haar oorsprong vindt en, een tikkeltje ironisch, waarom op het achterste van de waterbok een witte ring prijkt.

Hoewel een graad in de natuurwetenschappen of een diploma in natuurbescherming tot aanbeveling strekt om jachtopziener te worden, is dat niet noodzakelijk. Op eigenschappen als geestdrift, gespreksvaardigheid, eèn grondige kennis van het veld, algemene ontwikkeling en een onderzoekende geest komt het veel meer aan.

Duncan Rodgers van Sabi Sabi in het particuliere Sabi-Sand wildreservaat, is a.h.w. de verpersoonlijking van de Zuidafrikaanse jachtopziener: een wakkere, zakelijke extrovert, duidelijk dol op zijn werk, bekend met de bush als z'n broekzak, en, als wandelende vraagbaak, altijd een antwoord paraat op de vreemdste vragen van zijn gasten. Desnoods zoekt hij het op.

Duncan Rodgers met zijn trouwe metgezel en spoorzoeker Rexon Kkhokomazi – een geducht duo in de bush

Artikel: Gert Coetzee

Foto's: Robert Marneweck

bestrijding van veldbranden en het identificeren van groot wild en vogelsoorten zowel als het determineren van boom- en plantesoorten. Na krap drie maanden stage bij een ervaren jachtopziener was hij zover om zelf bezoekers, per voertuig en soms ook te voet, mee op pad te nemen.

Zij zijn de bewakers der natuur – enthousiaste jonge mensen met een passie voor hun werk en veerkracht in hun tred

Hij is onder meer belast met de taak om als gastheer op te treden voor aan hem toevertrouwde gasten en te helpen met training, habitatbeheer en wildtellingen. Gelijk alle andere parkopzichters, heeft hij, naast zijn jaarlijkse verlof, om de twee maanden nog recht op een week vakantie. Zijn specifieke voorkeur gaat uit naar het bestuderen van het gedrag van leeuwen, hoewel eigenlijk alles wat met dieren te maken heeft, zijn belangstelling geniet.

Met zijn trouwe metgezel en spoorzoeker Rexon Mkhokomazi, een Shangaan uit Gazankulu, heeft hij het bijzonder goed getroffen: «Ik kan helemaal van hem op aan. Negen van de tien keer heeft hij het bij het rechte eind. Ook is het fijn om met bezoekers om te gaan en een band met hen te krijgen. Af en toe is er wel eens een communicatiestoornis, zoals toen met de Taiwanezen, maar dan vergoedt hun enthousiasme veel. Dan geniet ik ook van zoiets als die keer toen een groep Amerikanen de hele ochtend aandachtig het doen en laten van een mestkever volgde. Heerlijk gewoon!

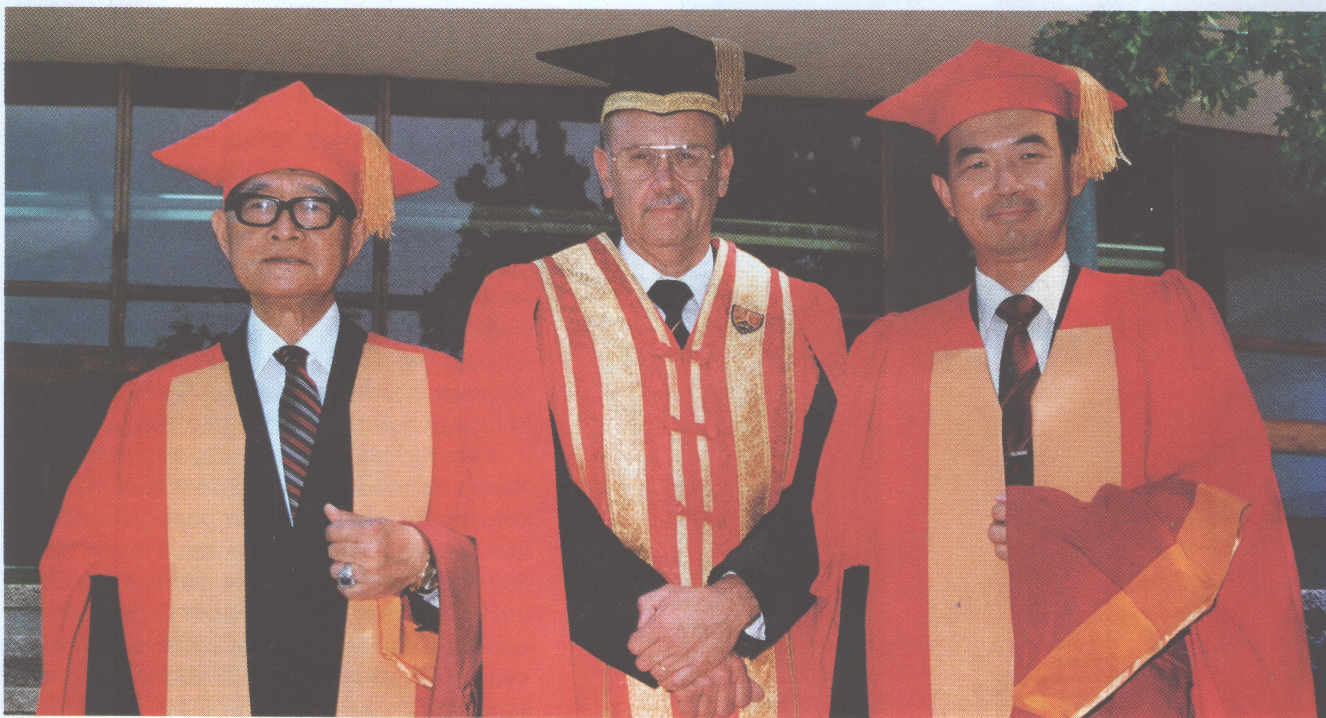
Bij Duncan komt de liefde voor de natuur op de eerste plaats. «Soms moet je wel eens iets doen wat je echt niet bevalt, zoals een gewond dier aan zijn lot overlaten. Het criterium is echter, wat er gebeurd zou zijn als de mens zich er niet mee bemoeid had. Het ecologisch evenwicht moet immers altijd weer hersteld worden. Het is een proces van geven en nemen. Hier in Sabi Sabi krijg ik de kans me helemaal uit te leven in mijn werk. Ik hou van het veld en denk niet dat ik ooit een jager zou kunnen zijn.» □

Duncan ging naar school in Kenya, Tanzania, Engeland en Swaziland, behaalde een diploma in bedrijfskunde in Johannesburg en besloot toen zijn leven in het veld door te brengen. «Het drukke stadsleven was de doorslaggevende factor.»

Met succes solliciteerde hij naar een baan bij Sabi Sabi, waar hij in het Nkombi kamp van het reservaat een intensieve opleiding onderging in allerlei aspecten van het werk, variërend van marketing, beleid en organisatie tot de tijdens wild-observatietochten te volgen procedure. Deze training omvatte tevens voertuigonderhoud, terreinkennis, het tegengaan van ongewenst opdringend struikgewas, de

Campus international

Academische prestatie, dienstverlening en wetenschappelijk onderzoek van voortreffelijk niveau laten de academische boycots tegen Zuid-Afrika en isolering op dat terrein hoe langer hoe meer schipbreuk lijden. Als 's lands grootste universiteit biedt de Universiteit van Pretoria (UP), met zijn perfecte ligging in Zuid-Afrika's administratieve hoofdstad, een uitstekend voorbeeld

Met het verlenen van het eredoctoraat aan de heer H. K. Yang (links), voormalig ambassadeur van de Republiek China (Taiwan) in Zuid-Afrika, werd door de Universiteit van Pretoria (UP) een vriend geëerd die, door zijn nauwe verbondenheid aan de universiteit, sterke banden met Taiwanese universiteiten heeft gesmeed. Naast hem prof. Danie Joubert, UP's rector-magnificus, en dr. Wei-Yen Hu, Taiwans consul-generaal in Zuid-Afrika, die in maart 1989 aan de UP promoveerde (foto: Universiteit van Pretoria)

Wie een bezoek brengt aan de campus van deze Afrikaans-talige universiteit waant zich in een drukke bijenkorf, waar tal van talen weerklinken en het gonst van de bedrijvigheid, met mensen bezig op alle mogelijke niveaus en terreinen. Daarbij dient het kantoor van de rector magnificus in toenemende mate als plaats van samenkomst voor het leggen van contacten op hoog niveau met bezoekende buitenlandse academici, diplomatiek personeel en topfiguren van hoog aangeschreven internationale concerns. Onder de hoogleraren en studenten, zowel jongerejaars als gevorderden reeds in het bezit van een graad, alsook geleerden die zich er met wetenschappelijk onderzoek bezig houden, treft men menige buitenlander, afkomstig van overzee zowel als uit Afrikaanse landen.

In zijn hoedanigheid van besluitvormer en ambassadeur van de universiteit, streeft de rector magnificus, professor Danie Joubert, samen met zijn echtgenote Annatjie, ernaar bruggen te slaan naar landen overzee en op het Afrikaanse continent,

Een mengelmoes van nationaliteiten lest een collectieve dorst: (v. l. n. r.) prof. Elemér Rosinger, Roemeen van geboorte en thans verbonden aan de afd. wiskunde; dr. Agnieszka Maria Modro en prof. Tomasz Modro van de afd. chemie; prof. Bob McCleveland, gasthoogleraar van de Universiteit van Toronto in Canada; en dr. Stephen McCourt, een Britse immigrant en wetenschappelijk medewerker op de afd. geologie

Het echtpaar Modro, beiden Pool van geboorte en goede bekenden op de campus. Links prof. Tomasz Modro, die hier sinds 1987 de leerstoel in organische scheikunde op de afd. chemie bekleedt. Onlangs werd hij door CSIR's Stichting voor Researchontwikkeling voor zijn werk onderscheiden. Mevr. Agnieszka Modro (midden) is als wetenschappelijk onderzoeker aan de afdeling verbonden. Rechts mevr. Ana Philips, Portugese van geboorte, die al sinds 1974 in Zuid-Afrika verblijft en zich momenteel op een PH. D. graad aan het voorbereiden is

alsook naar de lokale gemeenschap in eigen land. Tijdens zijn gespecialiseerde ‹post-graduate› studie aan de Universiteit van Cambridge en daaropvolgende, gedurende 27 missies als secretaris-generaal van de Zuidafrikaanse Regionale Commissie voor Bodembeheer, in Afrika opgedane ervaring, werd hij zich steeds meer bewust van de waarde van internationale contacten tussen academici.

Na de twee kleinere universiteiten in Noord-Transvaal – de Universiteit van het Noorden in Lebowa, bij Pietersburg, en de Medische Universiteit van Zuidelijk Afrika (Medunsa) even ten noorden van Pretoria – is de UP het dichtst bij de rest van het Afrikaanse continent gelegen. Deze geografische ligging is dan ook van grote betekenis. Voeg daarbij het zeer brede spectrum van academische opleidingen en het is duidelijk dat de UP in een gunstige positie verkeert om de rest van Afrika ten dienste te staan.

Doel en richting van de UP's dienstverlening aan de rest van Afrika worden bepaald door de onderliggende gedachte, deskundigheid op haar campus te vestigen waarmee in de behoeften van het continent voorzien kan worden. Daaraan is reeds aanzienlijke behoefte te bespeuren en het enthousiasme is groot. Gespecialiseerde «post-graduate» cursussen op vakgebieden zoals de landbouw, veeartsenijkunde, geneeskunde, tandheelkunde en sociologie, welke in tropische omstandigheden van toepassing zijn, genieten daarbij sterk de aandacht.

Een eerste stap op het gebied van dienstverlening is de reeds jaren-

toeleggen, met voorbijgaan aan de directe behoeften van overige bevolkingsgroepen in de regio. Reeds in 1977 opende ze voor alle bevolkingsgroepen haar poorten voor het volgen van opleidingen in veeartsenijkunde. In 1981 werden alle «postgraduate» cursussen voor een ieder toegankelijk, in 1983 gevolgd door alle cursussen zonder uitzondering.

De toelatingseisen zijn duidelijk gesteld: de universiteit is primair een Afrikaans-talige onderwijsinstelling met een Afrikaner cultuurimago. Wie als student toegelaten wil worden, zal dat dan ook moeten accepteren. De selectie geschiedt op grond van academische merite.

Volgens professor Joubert heeft de universiteit een zekere verplichting jegens alle lokale bevolkingsgroepen, de kleurling gemeenschap in het bijzonder. «Ik stel mij op het standpunt, dat een student op ‹postgraduate› niveau, conform het concept van academische vrijheid, de vrijheid van keuze moet hebben om

Ten kantore van rector-magnificus prof. Danie Joubert zijn geregeld bezoekers uit het buitenland te zien: (v. l. n. r.) prof. Johan Swart, hoofd dept. wiskunde van de UP; prof. Joubert; prof. Friedrich Hirzebruch van de Universiteit van Bonn; en prof. Joe Diestel van Kent University, Ohio. Prof. Hirzebruch komt elk jaar voor een bezoek van zes weken als gasthoogleraar naar de UP en prof. Diestel was hier op uitnodiging van de Zuidafrikaanse Wiskundevereniging te gast

lange betrokkenheid van de universiteit bij planning en ontwikkelingsprojecten op grote schaal in de zelfregerende gebieden van Zuid-Afrika en onafhankelijke staten in Zuidelijk Afrika. Zo werd als eerste project in dit kader een uitgebreid onderzoek gedaan naar het potentieel van de Noord-Sotho van Lebowa, hetgeen zijn neerslag vond in een blauwdruk voor een ontwikkelingsprogramma. Op het ogenblik is een soortgelijk project voor KwaNdebele in volle gang. Academici in Afrika zijn zich terdege bewust van de aan Zuidafrikaanse universiteiten beschikbare kennis en kunde, mede dankzij publikaties in wetenschappelijke tijdschriften. Tijdens een verleden jaar april in Parijs gehouden symposium van de African Association of Science and Technology bestond er dan ook geen enkele twijfel omtrent de positieve houding van de 33 Afrikaanse afgevaardigden, afkomstig uit 21 landen, ten aanzien van het bevorderen van betekenisvolle contacten met Zuidafrikaanse geleerden.

De Universiteit van Pretoria wil zich echter niet uitsluitend op Afrika

Isidor Parker en Bertus Wilson, twee jongerejaars B. Sc. studenten, buigen zich tussen de colleges door over een ingewikkelde materie

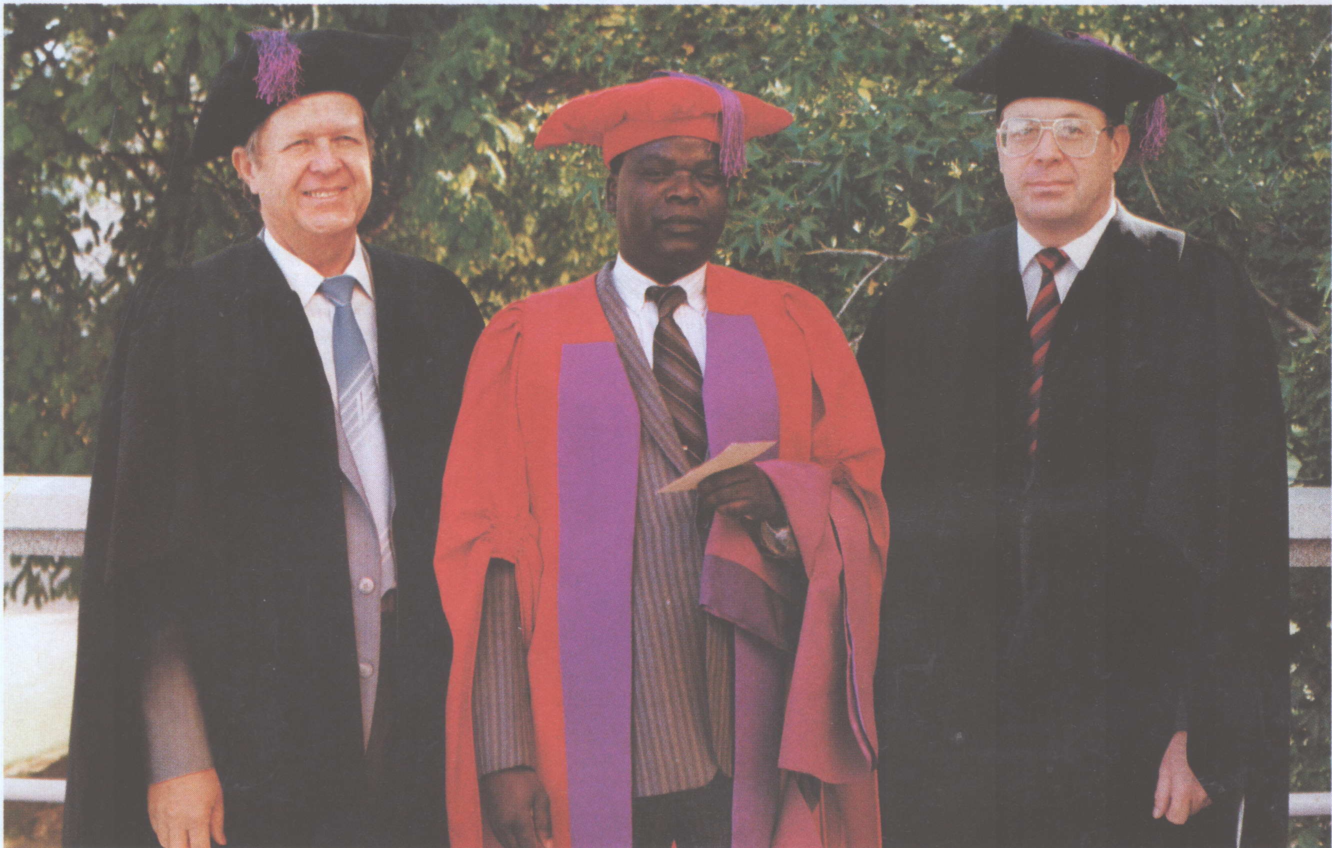
Dwoahene Acheampong-Boateng, die onder prof. Cas Maree van de afd. veeteelt voor een M. Sc. studeert, wil de kennis die hij aan de UP opdoet straks in zijn geboorteland Ghana gaan toepassen. Op deze afdeling worden uitgebreide programma's ondernomen op het gebied van beweidings- en voedingsevaluatie en andere terreinen van de veeteelt die specifiek op Afrikaanse omstandigheden van toepassing zijn

zelf te bepalen onder wiens leiding hij verder wenst te studeren.»

Zo zijn tot dusver reeds 80 studenten van andere bevolkingsgroepen aan de UP afgestudeerd, onder wie professor Charles Dlamini – thans als hoofd strafrechtproces verbonden aan de Universiteit van Zululand – die tot doctor in de rechten promoveerde, en dr. Handwell Hara, een doctor in de theologie uit Malawi. Er bestaat vooral grote belangstelling voor de studie van zogenaamde Afrika-talen. In oktober 1989 werd een nieuw tijdperk ingeluid, toen samen met andere Afrikaans-talige universiteiten in beginsel besloten werd, de op de campus beschikbare accomodatie eveneens voor alle bevolkingsgroepen open te stellen.

De banden met het buitenland worden hoe langer hoe meer verstevigd. Nader onderzoek wijst uit, dat de meeste bezoekers uit de Verenigde Staten komen, gevolgd door de Republiek China (Taiwan), West-Duitsland en andere Westeuropese landen. Wat hen trekt is meestal een specifieke op natuurlijke hulpbronnen stoelende discipline, zoals bij voorbeeld geologie, natuurbescherming of landbouw, alsook bepaalde afdelingen of promotoren die wereldwijde bekendheid genieten. Zo kwam, om een voorbeeld te noemen, de heer Simon Wong helemaal uit Hongkong om aan de UP onder professor Jannie Louw, hoofd van de afdeling Grieks en wereldberoemd deskundige op dat gebied, zijn doctorsgraad in het Grieks te verwerven.

Mede dankzij het interessante gegeven dat hier zogenaamde Eerstewereld geneeskunde in Derdewereld omstandigheden toegepast

Dr. Handwell Hara uit Malawi promoveerde in maart 1989 tot doctor in de theologie aan de UP. Hij wordt hier geflankeerd door zijn promotoren, prof. Dionne Crafford (links) en prof. Conrad Wethmar, hoofdpromotor (foto: Universiteit van Pretoria)

wordt, is de faculteit geneeskunde zeer in trek voor gespecialiseerde ‹post-graduate› opleidingen. Op de afdeling oncologie maken de internationaal vermaarde kankeronderzoekers Geoffrey en Hèndré Falkson beiden als hoogleraar deel uit van de wetenschappelijke staf. Van heinde en ver komen studenten hier op af om de beroemde door dit echtpaar ontwikkelde kankerbehandeling, de z.g. Falkson methode, aan de bron te bestuderen.

Een geregeld op de afdeling chemie geziene gast is professor Klause-Jurgen Range, een expert op het gebied van de anorganische scheikunde, verbonden aan het *Institut für Anorganische Chemie* van de Universiteit van Regensburg in West-Duitsland. Zes maanden van het jaar verblijft hij in Pretoria voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek in nauwe samenwerking met professor A. M. Heyns van de UP.

De *International Veterinary Students' Association* stimuleert internationale contacten tussen studenten veeartsenijkunde in diverse landen, met het gevolg dat de bekende veterinaire faculteit van Onderstepoort, nabij Pretoria, jaarlijks zo'n 30 tot 45 studenten uit alle delen van de wereld in hun laatste jaar onder haar vleugels heeft.

Veel wetenschappers en academici raken tijdens hun verblijf in Pretoria zelfs zo zeer aan de stad en universiteit gehecht, dat ze zich er voorgoed vestigen, zoals bij voorbeeld professor Elemér Rosinger, geboren in Temesburg, Roemenië, en thans een der kleurrijke figuren op de campus. Hij genoot zo zeer van zijn bezoek aan de UP in 1980, dat hij sindsdien als lid van de wetenschappelijke staf aan de afdeling wiskunde verbonden is, waar Hebreeuws, Frans, Russisch en Engels nu even vlot uit zijn mond vloeien als zijn moedertaal, Hongaars.

Andere aan de universiteit verbonden buitenlanders zijn de hoogleraren Fred Reyers, hoofd klinische pathologie, en Diedrich Osterhoff, hoofd zoötechnologie, op de veeartsenijkundige faculteit, die beiden hun geboorteland, respectievelijk Nederland en West-Duitsland voor Zuid-Afrika verruild hebben. Professor Leopold Peeters, hoofd van de vakgroep Romaanse talen, werd geboren in Antwerpen (België) en de oorspronkelijk uit Engeland afkomstige professor Albert McGill bekleedt er nu de Korenraad leerstoel in voedselkunde (graantechnologie). De bekende professor Mario Iturralde, thans hoofd van de afdeling nucleaire geneeskunde, werd geboren in Bolivia, waar hij adviseur op het gebied van kernfysica en tevens lijfarts van de president van Bolivia was,

Dhr. Simon Wong en zijn vrouw Clara, die beiden aan de UP studeren, zijn afkomstig uit Hongkong. In het midden de bibliothecaresse Clarisse Venter, wier opmerkelijke kennis van maar liefst elf talen op een universiteit met zoveel buitenlandse studenten goed van pas komt

Door de International Veterinary Students' Association wordt de uitwisseling op internationaal niveau van studenten veeartsenijkunde georganiseerd. Achter dit proefdier staan Christe Wagner en Andreas Hecht uit West-Duitsland, twee van de circa 40 ruilstudenten die jaarlijks een plaats krijgen op de faculteit veeartsenijkunde te Onderstepoort

Artikel: Lynette van Hoven

Foto's: Robert Marneweck

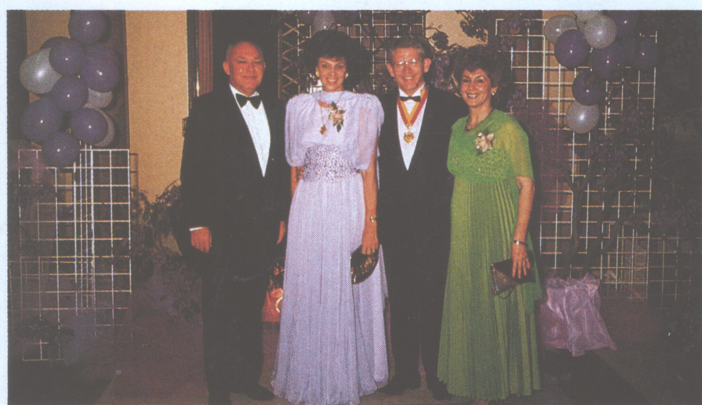
voordat hij zich in 1973 in Zuid-Afrika vestigde. Dit is slechts een greep uit de vele geleerden uit het buitenland die, zowel in Zuid-Afrika als internationaal, voor zichzelf en de universiteit naam hebben gemaakt.

De eerste door de UP gesloten internationale samenwerkingsovereenkomst was met de David Ben Gurion Universiteit van Israël. Inmiddels heeft dit reeds belangwekkende resultaten opgeleverd, zoals o.m. de export van Zuidafrikaanse Dorper rammen naar de Negev woestijn en het meest gezaghebbende tot dusver gepubliceerde boekwerk over kamelen. Voorts vindt er voortdurend uitwisseling van academici, in het bijzonder op technisch terrein, plaats.

Met overzeese universiteiten zoals o.m. de katholieke universiteit van Santiago in Chili en de Universiteit van Toronto in Canada bestaat eveneens een goede samenwerking. Uit de hechte band tussen de UP en de voormalige in Zuid-Afrika geaccrediteerde ambassadeur van de Republiek China (Taiwan) is een vruchtbare uitwisseling, op academisch niveau zowel als op het gebied van sport en cultuur, met Taiwanese universiteiten voortgevloeid.

Hoewel buitenlanders het op zich al aantrekkelijk vinden om naar Zuid-Afrika te komen, zijn goede faciliteiten en hoge academische maatstaven nochtans een eerste vereiste. Wat dat aangaat, kunnen de Universiteit van Pretoria en andere Zuidafrikaanse universiteiten zich erop beroemen hun plaats in de wereld in te nemen. □

Gezicht op de Jacarandastad vanaf het Uniegebouw. Wanneer de jacaranda's in bloei staan is Pretoria op haar mooist

Pretoria's zusterstad, Asunción in Paraguay, werd op het Jacaranda Carnaval vertegenwoordigd door haar eerste burger, kol. José Luis Alder Ibañez, die Pretoria 300 gele jacaranda's ten geschenke beloofde. Kol. Ibañez (geheel links) en zijn echtgenote Carmen (geheel rechts), hier in gezelschap van de burgemeester van Pretoria, dr. Ernie Jacobson, en diens eega Annette, op het Jacaranda Bal (foto: Johan Brummelkamp)

Finalistes in de verkiezing van de Jacaranda Koningin op een der praalwagens in de stoet die door de Esselenstraat naar het Kerkplein trok (foto: Nelia Botha) ►

Jacarandastad in feesttooi

Het Kerkplein was een week lang het toneel van festiviteiten, waarbij allerlei (straat)artiesten het publiek vermaakten

Oktober is een tijd van vrolijkheid en festiviteit in Pretoria, wanneer daar het Jacaranda Carnaval gevierd wordt. Tijdens het carnaval van verleden jaar hadden de duizenden jacarandabomen zich precies op tijd voor die gelegenheid opgemaakt en de stad met hun prachtige lila bloesem in feesttooi gehuld.

De festiviteiten werden door meer dan 100.000 mensen bijgewoond. Het door het stadsbestuur en de particuliere sector van Pretoria gepresenteerde programma omvatte tal van uiteenlopende onderdelen, die bij jong en oud in de smaak vielen. Zo was er de kleurrijke traditionele optocht door de Esselenstraat, Sunnyside, het grootse bal in het stadhuis, de kroning van de Jacaranda Koningin, en nog vele andere plechtigheden en vormen van amusement die het publiek een hele week lang op het Kerkplein, vanouds het hart van de stad, geboden werden.

De jacaranda's waren in volle bloei toen het Carnaval met een kleurrijke optocht geopend werd (foto: Johan Brummelkamp)

Aanvankelijk stond Pretoria bekend als de Rozenstad, doch deze naam werd gaandeweg vervangen door Jacarandastad, naarmate er steeds meer jacaranda's verschenen die het straatbeeld opfleurden.

De jacaranda behoort tot de familie der Bignoniaceae en telt zo'n 50 species, die alle als inheemse planten uit de Amerikaanse tropen stammen. De in Zuid-Afrika aangeplante soort is de *Jacaranda mimosifolia.* Hoewel geen inheemse boom, wordt hij thans wijdverspreid in de warmere delen van zuidelijk Afrika aangetroffen. De eerste twee jacarandabomen in Pretoria werden in 1888 door J. D. Celliers in de tuin van zijn woning, Myrtle Lodge, geplant. Hij had ze als plantjes verkregen bij een kweker in Kaapstad, ene meneer Templeman, die ze op zijn beurt uit Rio de Janeiro ingevoerd had.

Deze twee bomen staan er vandaag nog, en wel op het huidige terrein van de Sunnyside Lagere School in de Celliersstraat, vernoemd naar de man die ze geplant had.

Pas na ettelijke jaren droegen de bomen hun eerste vruchten. De heer Celliers zaaide het zaad en gaf daaruit voortspruitende zaailingen aan

Ook voor de kinderen was het carnaval iets om het hele jaar naar uit te zien. Zo werd kleine Nancy Holder tot Miss Bloeisel 1989 verkozen (foto: Robert Marneweck) ►

De proloog van de Rapport Wielerronde, waaraan verscheidene overzeese ploegen deelnamen, als onderdeel van het Jacaranda Carnaval. Het 4,7 km lange door de straten van Pretoria uitgezette parcours, met start en finish op het Kerkplein, werd deze keer gewonnen door de Zuidafrikaan Willie Engelbrecht (foto: Nelia Botha)

Ashleigh Taylor, Jacaranda Koningin van 1989, geflankeerd door haar twee prinsessen, Charissa Hardy (links) en Gaby Martin (foto: Johan Brummelkamp)

Langs de Herbert Bakerstraat in Groenkloof, Pretoria, staan louter witte jacaranda's. De eerste witte exemplaren van de stad werden hier omstreeks 1963 geplant

◄ De Beckettstraat: een lust voor het oog!

vrienden in Pretoria en Wellington, in de Kaapprovincie. Jacaranda's die nadien in Uitenhage aangeplant zijn, moeten eveneens afstammelingen van deze door de heer Celliers geplante bomen zijn.

Rond de eeuwwisseling importeerde de bloem- en boomkweker James Clark zaden uit Australië, waaronder ook een zakje jacarandazaad. Hij begon op grote schaal jacaranda's te kweken en in november 1906 schonk hij 100 boompjes aan de stadsraad van Pretoria, die ze langs de Kochstraat (de Bosmanstraat van vandaag) liet plaatsen.

Het was de toenmalige stadsingenieur Walton Jameson, algemeen bekend als «Jacaranda Jim», die vervolgens een grootscheeps project op touw zette om overal in de stad jacaranda's aan te planten. Zo stonden er omstreeks 1971 reeds 55.000 jacaranda's in Pretoria.

Te midden van een zee van lila jacaranda's is er in Pretoria, echter, één straat met louter zuiver witte jacaranda's. Hieraan zal binnenkort nog een kleurvariant toegevoegd worden: jacaranda's met gele bloemen. Verleden jaar werd door kol. José Luis Alder Ibañez, de burgemeester van Pretoria's zusterstad Asunción in Paraguay, die, samen met zijn echtgenote, eregast was tijdens het Jacaranda Carnaval, bij die gelegenheid een zending van 300 exemplaren toegezegd.

Het Jacaranda Carnaval heeft een betrekkelijk lange geschiedenis. In 1939 werd het feest voor het eerst gehouden en sindsdien was het een vrij regelmatig terugkerend gebeuren, tot 1964, toen de festiviteiten 20 jaar lang niet meer plaatsvonden.

Zowel voor bewoners als bezoekers van de stad was het dan ook een heuglijke dag, toen het carnaval in 1989 hervat werd. Met de vele attracties die ze te bieden heeft, is en blijft de administratieve hoofdstad van Zuid-Afrika een der mooiste steden van het land. De beste tijd om in Pretoria te zijn is, zonder twijfel, in de lente, wanneer de jacaranda's in bloei staan en iedereen in een feestelijke stemming is! □

Artikel: Dawie Boshoff

Foto's: Ryno Cloete

Artikel: Berna Maree

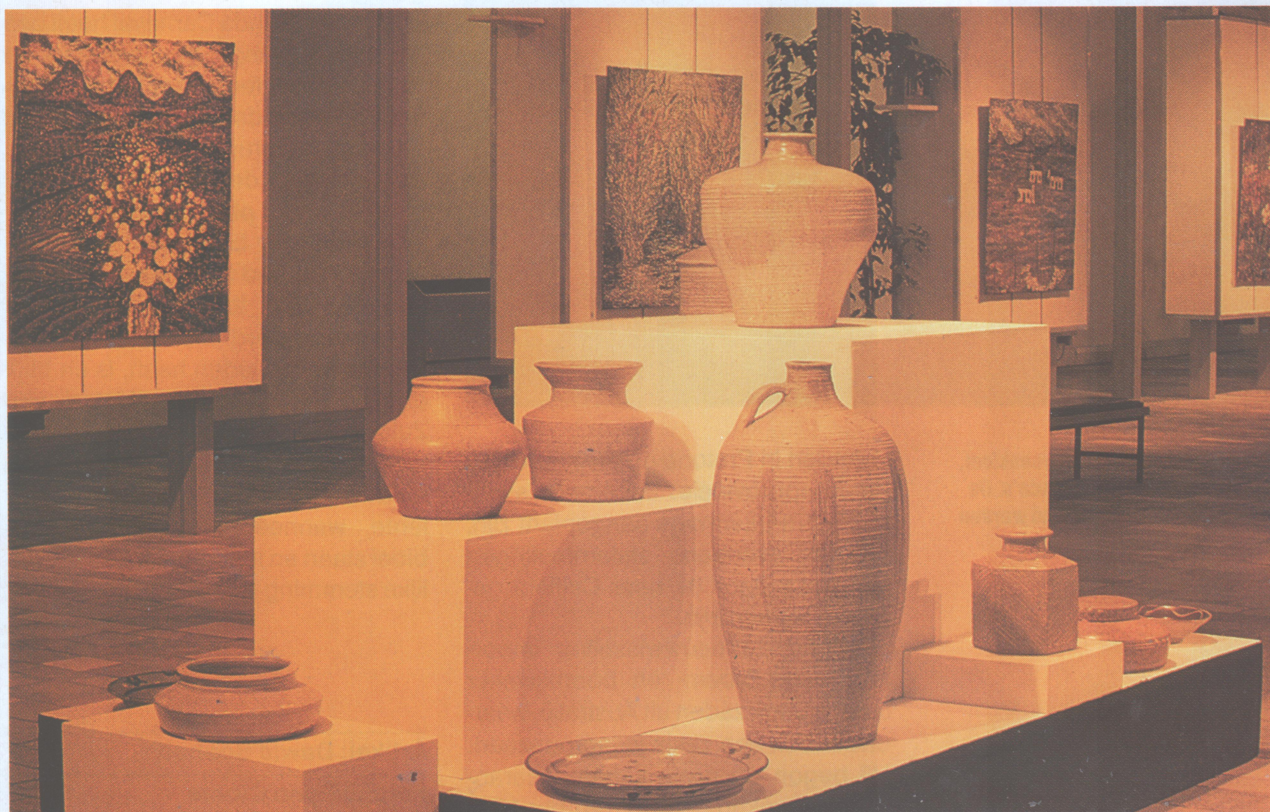
Foto's: Willie van Heerden

*Foto's en citaten zijn overgenomen uit het boek **Esias Bosch**, met welwillende toestemming van de Kaapse uitgever Struik Winchester en de mijnbouwmaatschappij Foskor Ltd., Phalaborwa*

Kijkje in het interieur van Bosch' woning, die door hemzelf ► en enkele arbeiders eigenhandig van inheems materiaal gebouwd werd. De vloertegels, wanddecoraties en individuele stukken keramiek zijn allemaal door de kunstenaar zelf vervaardigd

In 1988 werd een overzichtstentoonstelling van Bosch' oeuvre, geschapen over een tijdspanne van bijna vier decennia, in het Kunstmuseum van Pretoria gehouden. Op de voorgrond zijn enige voorbeelden van zijn steengoed te zien

Esias Bosch
in zijn atelier

Een keramist van klasse

Esias Bosch ziet zijn kunst als een verlenging van zijn levensstijl. Met perfecte perceptie, doordacht denken en voortreffelijke (hand) vaardigheid weet hij werk van zeldzame schoonheid te scheppen in een rustgevende omgeving waar hij volkomen thuis is.

«Zijn consequent doorgevoerde hoge maatstaven van technische en artistieke voortreffelijkheid hebben een norm geschapen waarnaar alle in Zuid-Afrika vervaardigde keramische kunst beoordeeld dient te worden» – prof. Murray Schoonraad, Universiteit van Pretoria

Vernieuwing is het sleutelwoord tot het werk van meester-pottenbakker Esias Bosch, die deze kunst in de rust van het Oosttransvaalse Lageveld beoefent. In zijn nimmer aflatend streven naar perfectie heeft deze bedreven vakman en fijnzinnig kunstenaar door de jaren heen werkstukken geproduceerd die een onafgebroken groei weerspiegelen.

In de bijna veertig jaar dat hij nu als keramisch kunstenaar bezig is, heeft zijn werk zich steeds gekenmerkt door een proces van voortdurende evolutie. Wat aanvankelijk als functioneel aardewerk (1953–1960) begonnen was, ontwikkelde zich tot markant steengoed (1961–1975) en uiteindelijk tot fijn porselein (1975–1979). Hierop volgde een uitsluitend aan decoratieve, gelustreerde tegels gewijde periode (1980–1987). Sinds het einde van de jaren '80 werkt hij nu aan kleurige gelamineerde tegels, groter nog dan hij ooit eerder gemaakt heeft. Deze tegels – met hun overvloed aan detail en brede spectrum – doen denken aan het werk van de Franse impressionisten Monet en Bonnard, twee oude meesters voor wie hij grote bewondering koestert.

Nochtans maakt Bosch' werk onmiskenbaar deel uit van Afrika – de kleuren, motieven, structuren, vormen en het landschap. Hij wordt geïnspireerd door de vogels, bloemen, planten en insekten, de wazige grijsblauwen aan de horizon en de diepe oker- en bruine tinten van het veld – en door de rijke verscheidenheid van het Afrikaanse landschap. Voor het vervaardigen van zijn hoogst individuele werk maakt hij hoofdzakelijk gebruik van inheemse klei en andere materialen van eigen bodem.

Ter gelegenheid van zijn 65e verjaardag werd in 1988 in het Kunstmuseum van Pretoria een overzichtstentoonstelling van zijn omvangrijke oeuvre gehouden. Eerder reeds was bij de Kaapse uitgever Struik Winchester een prachtig door Andree Bosch en Johann de Waal geschreven boek, getiteld *Esias Bosch*, verschenen. De meer dan 200 kleurenfoto's die het boek illustreren, werden gemaakt door de Pretoriase fotograaf Willie van Heerden en gesponsord door de mijnbouwmaatschappij Foskor Limited van Phalaborwa. Er werd een beperkte oplage van 2.600 genummerde exemplaren, waarvan de eerste 100 in een speciale uitgave voor verzamelaars, uitgegeven.

De expositie bood een chronologisch overzicht van het scheppend werk van de kunstenaar en zijn verschillende ontwikkelingsfasen als keramist. Het fraai geïllustreerde boek, geschreven door zijn dochter en schoonzoon, en voorzien van kommentaar van kunstkenners

en -critici op de waardevolle door deze kunstenaar aan de ontwikkeling van de pottenbakkerskunst in Zuid-Afrika geleverde bijdrage, sloot daarbij prachtig aan. Alleen staan er slechts een paar afbeeldingen van zijn jongste werk (vanaf 1987) in. Toen hij met gelamineerde tegels begon te werken, was het manuscript reeds ter perse gegaan.

Toen Bosch met pottenbakken begon, was hij een van de pioniers die erin slaagden voor deze eeuwenoude kunstvorm hernieuwde belangstelling in Zuid-Afrika te wekken. Hoewel ook ver voor zijn tijd reeds sporadisch door een enkeling werk van voortreffelijk niveau geschapen werd, wordt Bosch vandaag de dag als de nestor van de hedendaagse keramische traditie in Zuid-Afrika beschouwd.

De kunstenaars woning en atelier vormen één geheel, naar een ontwerp van de bekende Zuidafrikaanse architect Norman Eaton, die echter overleed nog voor het complex voltooid was. Na zijn dood werd de bouw eigenhandig

Voorbeelden van vroeg aardewerk. Links een eierprocheerder, met ernaast een oliekruikje, hoogte 14 cm

Steengoed vaas met dolomietglazuur en ingesneden versiering, hoogte 68 cm ►

«Het wezen van zijn werk is kunst en het functionele in volmaakte harmonie» – *de Kaapse journaliste Madeleine van Biljon over Bosch' aardewerk*

door Bosch en een paar arbeiders voortgezet, zij het met een enkele wijziging in het oorspronkelijke plan. Het huis, met zijn platte dak en witgepleisterde muren, biedt een panoramisch uitzicht over het Lageveld en draagt de toepasselijke naam «Die Randjie».

Het meeste materiaal waaruit «Die Randjie» opgetrokken is, zoals stenen en inheems hout, is afkomstig uit de omgeving. De vensterbanken, vloertegels en muurdecoraties werden, evenals tal van de huishoudelijke gebruiksvoorwerpen, door Bosch zelf in eigen atelier vervaardigd. Het resultaat is dan ook een zeer ongewone woning die – zowel buiten als binnen – een harmonieus geheel vormt met de weelderige tuin vol inheemse planten en struiken, alsook met het Afrikaanse landschap waarin het complex gelegen is.

«Een door de mensen zelf gebouwd huis heeft een niet te definiëren kwaliteit, ademt een speciale sfeer, hoe onvolmaakt het ook is. Deze eigen sfeer is, per slot van rekening, het allerbelangrijkste element. Hoe dan ook, een huis dient slechts om ons bescherming te bieden en mag nooit een statussymbool of last worden», zo vindt de kunstenaar.

Porseleinen schaal op voet, met wit glazuur en kobalt/ijzer decoratie, doorsnede 27 cm

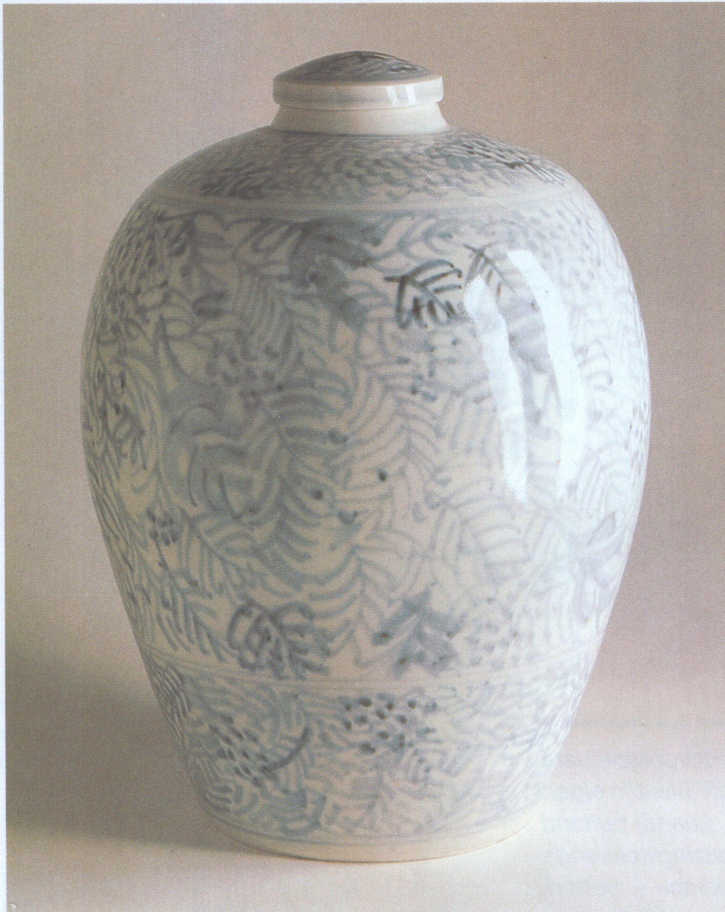
«Door de uitdaging met deze onvoorspelbare porceleinaarde aan te gaan heeft Sias zijn eigen medium weten te ontwikkelen, daarbij puttend uit zijn enorme ervaring en verbazingwekkende kennis van keramische materialen» – pottenbakster Thelma Marcuson, Johannesburg, over Bosch' porselein

Steengoed doos met houtasglazuur en ijzer/kobalt decoratie, doorsnede 23 cm

«Die Randjie» is een plaats waar de nu 67-jarige kunstenaar graag met zijn familie – zijn vrouw Valerie en zijn kinderen Esra, Andree en Anton, met aanhang en kroost – gezellig bijeen is. De kleinkinderen worden zelfs in het heiligdom van zijn atelier toegelaten, waar een verdraagzame opa hen dan met oneindig geduld in de ‹geheimen› van het pottenbakken inwijdt.

Het atelier is geenszins een plaats waar Bosch, een in wezen bescheiden man met een gezonde levensbeschouwing, alleen nieuw werk creëert. Het is ook een plek waar de kunstenaar, in zijn streven naar perfectie en zijn praktische aanpak van problemen, eindeloos met nieuwe technieken experimenteert en telkens weer nieuwe uitdagingen het hoofd moet bieden in zijn zoeken naar een bredere visie. Woorden als ‹stagnatie› en ‹zelfgenoegzaamheid› komen in zijn vocabulaire niet voor. Hij beschikt over de zeldzame eigenschap, volle-

Porseleinen vaas met deksel, in wit glazuur en kobalt decoratie, hoogte 43,5 cm

«Bosch' integriteit en hoge niveau hebben voor het pottenbakken in dit land een norm geschapen die onovertroffen is. En zijn besluit om op steengoed over te gaan heeft een veelbetekenende invloed op de Zuidafrikaanse pottenbakkerskunst gehad» – Eunice Basson, kunstdocente aan de Universiteit van Zuid-Afrika, over Bosch' steengoed

dig met een vorige fase te kunnen breken, zodra hij zich in een nieuwe richting beweegt. En zo is hij dikwijls tot diep in de nacht bezig, wanneer zijn werk in een overgangsfase verkeert.

Bosch studeerde schone kunsten aan de Universiteit van Witwatersrand en de Johannesburgse Kunstacademie. Van deze opleiding maakte keramiek echter maar een klein onderdeel uit. Niettemin hebben zijn fijn gevoel voor lijn en kleur en zijn vaardigheid met de verfkwast altijd een gedegen achtergrond gevormd voor zijn werk als keramist. Hij schildert, ook vandaag nog, als hij er tijd voor heeft.

In 1949 bracht Bosch negen maanden in Londen door, waar hij aan de *Central School of Art and Design* onder leiding van Dora Billington werkte. Daarna had hij het geluk meesters in de pottenbakkerskunst zoals Raymond Finch en Michael Cardew te ontmoeten en van hun rijke ervaring te mogen leren op een tijdstip dat zich juist een grote opleving van in Britse ateliers vervaardigde keramiek voor-

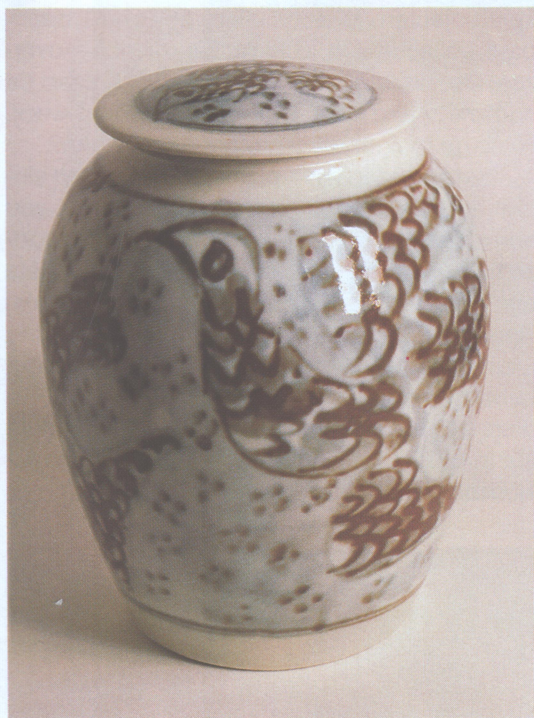
Wandtableau, bestaande uit vier gelustreerde tegels, in de foyer van het Vineyard Hotel te Kaapstad, 6 m × 1,25 m

deed. Via Cardew kwam hij in aanraking met de Japanse meester Shōji Hamada en Bernard Leach, een enthousiast exponent van Japanse keramische technieken. Hun werk was voor hem een grote bron van inspiratie. Later bezocht hij Cardew weer in Nigeria, waar deze destijds een atelier in Kano had.

In het begin der vijftiger jaren keerde Bosch terug naar Zuid-Afrika. Hij gaf kunstonderricht in Durban alvorens naar Pretoria te verhuizen, waar hij een klein atelier opende en zich uitsluitend op het vervaardigen van gebruiksgoed in aardewerk toelegde. Maar het leven in de stad heeft nimmer enige bekoring voor hem gehad. Bosch gaf de voorkeur aan een omgeving

Porseleinen pot met deksel, wit glazuur met kobalt/ijzer decoratie, hoogte 24 cm

«Het meest in het oog lopende kenmerk van deze prachtig met de hand gemaakte en decoratieve objecten is hun weelderige en stralende lustre, vooral het goud, dat de onderliggende glazuren zo schitterend verrijkt en verlevendigt» – Rose Korber, kunstcritica en docente, Kaapstad, over Bosch' gelustreerde tegels

Porseleinen vaas op voet, crême glazuur met kobalt/ijzer decoratie, doorsnede 34 cm

De geologische formatie en omgeving van Phalaborwa vormen het thema voor deze wanddecoratie (3,5 m in doorsnede) op Foskors hoofdkwartier in Phalaborwa. Het reusachtige ronde tegeltableau bestaat uit porseleinen tegels met emailleglazuur

«Esias ontpopte zich al vroeg als een veelbelovend pottenbakker en deze belofte is door zijn latere loopbaan ten volle waargemaakt» – Raymond Finch, Brits pottenbakker van naam

Vandaag de dag zijn Bosch' keramische creaties, daterend uit al zijn verschillende perioden, stuk voor stuk zeer gezochte verzamelaarsobjecten, in particuliere zowel als openbare collecties, in Zuid-Afrika zowel als overzee. Op het ogenblik kan hij nauwelijks aan de enorme vraag naar zijn meest recente werk, grote gelamineerde wandtegels, voldoen.

In de epiloog van het boek *Esias Bosch* eindigt de kunstenaar met de woorden: «Het zou een grote zegen zijn mijn werk te kunnen voortzetten, want er zal zich telkens weer iets nieuws en anders ontwikkelen. De samenleving – de onze vormt daarbij geen uitzondering – zal altijd kunstenaars en vakmensen nodig hebben: zonder hen kan ze niet bestaan. En deze behoefte stelt mij en anderen dan ook in staat, die hogere doelen die elke kunstenaar zichzelf stelt te blijven nastreven.» □

waar hij zijn geheel eigen gevoel voor keramiek in alle rust en afzondering verder kon ontwikkelen. En zo verhuisde hij in 1961 voorgoed naar White River, waar hij zich sindsdien vol overgave aan deze kunstvorm wijdt.

Bosch en zijn vrouw reizen regelmatig naar het buitenland en hebben o.a. Japanse meester-pottenbakkers ter plekke in hun vaderland opgezocht. In de loop der jaren heeft hij zowel in binnen- als buitenland erkennig verworven en is zijn werk meermalen met felbegeerde onderscheidingen, waaronder een door de *Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns* toegekende erepenning, bekroond.

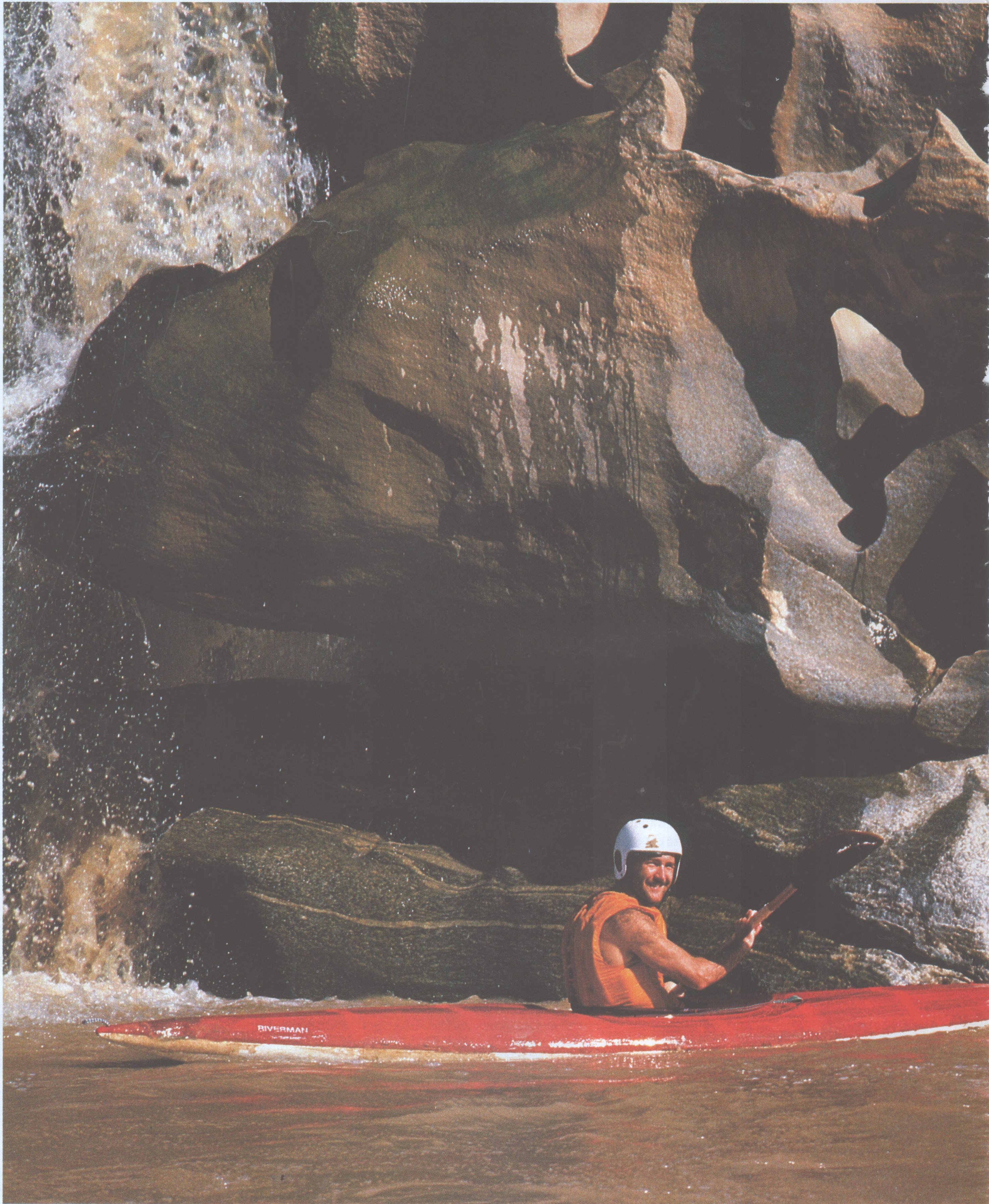
Sinds 1967 heeft hij zich eveneens beziggehouden met het vervullen van een aantal architectonische opdrachten voor nieuwe gebouwen in Zuid-Afrika, zoals onder meer een enorm muurpaneel op de Jan Smuts Luchthaven, werken voor mijnbouwbedrijven en andere grote organisaties, alsmede de Zuidafrikaanse omroep SABC. Voorts heeft hij meermalen deelgenomen aan bekende internationale exposities, waar zijn werk steeds grote bijval vond.

Drie voorbeelden van Bosch' jongste werk, de grote decoratieve tegeltableaus, met veel gevoel voor detail geschapen en tal van onderwerpen als thema: variërend van het leven in de vlei tot de kortstondige bloemenpracht van Namaqualand in de lente; van vogels in het veld van de Transvaal tot kleine huisjes in de Karoo. Bosch begon eind 1987 met het maken van dit soort wandtegels en kan de overstelpende vraag naar deze fraaie tegels op het ogenblik nauwelijks aan

«Bosch geniet zichtbaar van de vrijheid die elke nieuwe ontwikkeling hem biedt. Zijn creatieve geest zoekt telkens weer naar nieuwe wegen om te verkennen» – Katinka Kempff, voormalig adjunct-directeur van het Pretoriase Kunstmuseum

RIVERMAN

Alleen voor durfals

In de luwte van de plaats waar de Gariep waterval zich onder Onseepkans in de Oranjerivier stort

Nadat reeds in het verre verleden de oorspronkelijke bewoners van de noordelijke delen van het Amerikaanse continent, met name Indianen en Eskimo's, met hun kajaks de basis gelegd hadden voor een geheel nieuwe tak van zoetwatersport, door zich een weg te banen over woeste rivieren en langs obstakels zoals stroomversnellingen, heeft deze wijze van vervoer steeds meer aan populariteit gewonnen.

De toepassing van opblaasbare rubberboten tijdens de Tweede Wereldoorlog, gaf een nieuwe dimensie aan deze soort van riviervaart voor de waaghalzen. En vooral gedurende de afgelopen 25 jaar is het organiseren van tochten over woest stromende rivieren zeer populair geworden.

Een bij uitstek geschikte gelegenheid voor dergelijke ondernemingen biedt de Oranjerivier, bij de Hottentotten en Bosjesmannen van oudsher bekend als de «Nu Gariep» (Grote Rivier). Deze rivier, die ontspringt in de Hooglanden van Lesotho, en van daar over een afstand van rond 2000 km naar het westen stroomt om uiteindelijk op de grens van Zuid-Afrika en Namibië, in de Atlantische Oceaan uit te monden, biedt de avonturier een keur van mogelijkheden.

Op haar weg door een voor het grootste deel onherbergzaam en dor landschap, is de «Nijl van Zuid-Afrika», met haar afwisseling aan natuurlijke en aangelegde oasen, uitgegroeid tot een belangrijke bron van ontspanning. Bijzonder populair is daarbij het stroomgebied van de Oranjerivier beneden de Augrabies waterval. Deze waterval stort met een donderend geraas in het 191 meter lager gelegen ravijn en is daarmede de op vijf na grootste waterval ter wereld.

De Tugela-rivier die op de tot de Drakensbergreeks behorende Mont-aux-Sources ontspringt en van daar kronkelend haar weg zoekt door het subtropische landschap van KwaZulu en Natal, is veel makkelijker bereikbaar vanuit de diverse grotere steden.

Men kan zich voorstellen dat over het gevaar, verbonden aan dergelijke georganiseerde tochten, de meningen sterk uiteenlopen en in feite variëren van «makkelijk» tot

«moeilijk» en zelfs «angstwekkend». Een feit is echter, dat sinds het begin van het in georganiseerd verband ondernemen van dergelijke riviertochten, het aantal ongelukken van ernstige aard uiterst gering was.

Dat nochtans wel degelijk onderkend wordt, dat de uitdrukking «spelevaren» niet voorkomt in het jargon van de aan dergelijke riviertochten verknochte avonturiers, moge blijken uit de benamingen waarmede gedeelten van een bepaalde rivier aangeduid worden. Dat is een universeel verschijnsel. Het zijn die plaatsen, waar de adrenaline het hart van de kanovaarder, in afwachting of in het gezicht van de onvermijdelijk opdoemende hindernissen en gevaren, sneller doet kloppen, en waarvan de populaire benamingen, zoals b.v. in de Oranjerivier de «schroevendraaier» en de «wasmachine» weinig aan de verbeelding over laten. En hoewel een naam als «Big Bunny» voor de oningewijde nogal vaag mag klinken, komt men spoedig tot de ontdekking dat achter een vriendelijk naam het woeste geweld van de stroomversnelling ter plaatse schuil gaat.

Als sprekend voorbeeld kan de z.g. «keeper» genoemd worden, die een kanovaarder de meest angstaanjagende ervaring kan bezorgen. Dergelijke «keepers», die een kanovaarder als het ware «gevangen houden», treft men meestal aan op plaatsen waar zich in de rivieren door mensenhand gemaakte obstakels bevinden, zoals bij stuwen en waterkeringen. Indien de kanovaarder de pech heeft, daar met kajak en al om te tollen en om zijn as draaiend in zo'n door de beweging van het water gevormd «watergat» terecht te komen, wordt doorgaans de traumatische ervaring van het opgesloten zitten in kolkend water weer snel teniet gedaan doordat de boeg van het vaartuig, of uitgestoken ledematen van de kanovaarder, door de kolkende watertunnel heensteken en men in een zijstroom belandt, waar het zich al of niet nog in de kano bevindende slachtoffer spoedig gegrepen en op het droge getrokken wordt. Indien men, in het besef van wat kan gebeuren, zorgt voor voldoende lucht in de longen en het hoofd niet alleen nat maar ook koel weet te houden, kan men uit de problemen komen door zo diep mogelijk te duiken en zich met een uitgaande stroming mee te laten voeren of door letterlijk over de bodem lopend een veiliger heenkomen te zoeken.

In de schaduw van de ondergaande zon wordt langs de Oranjerivier nabij Onseepkans, een kamp opgeslagen

De Gariep waterval, in het benedendeel van de Oranjerivier

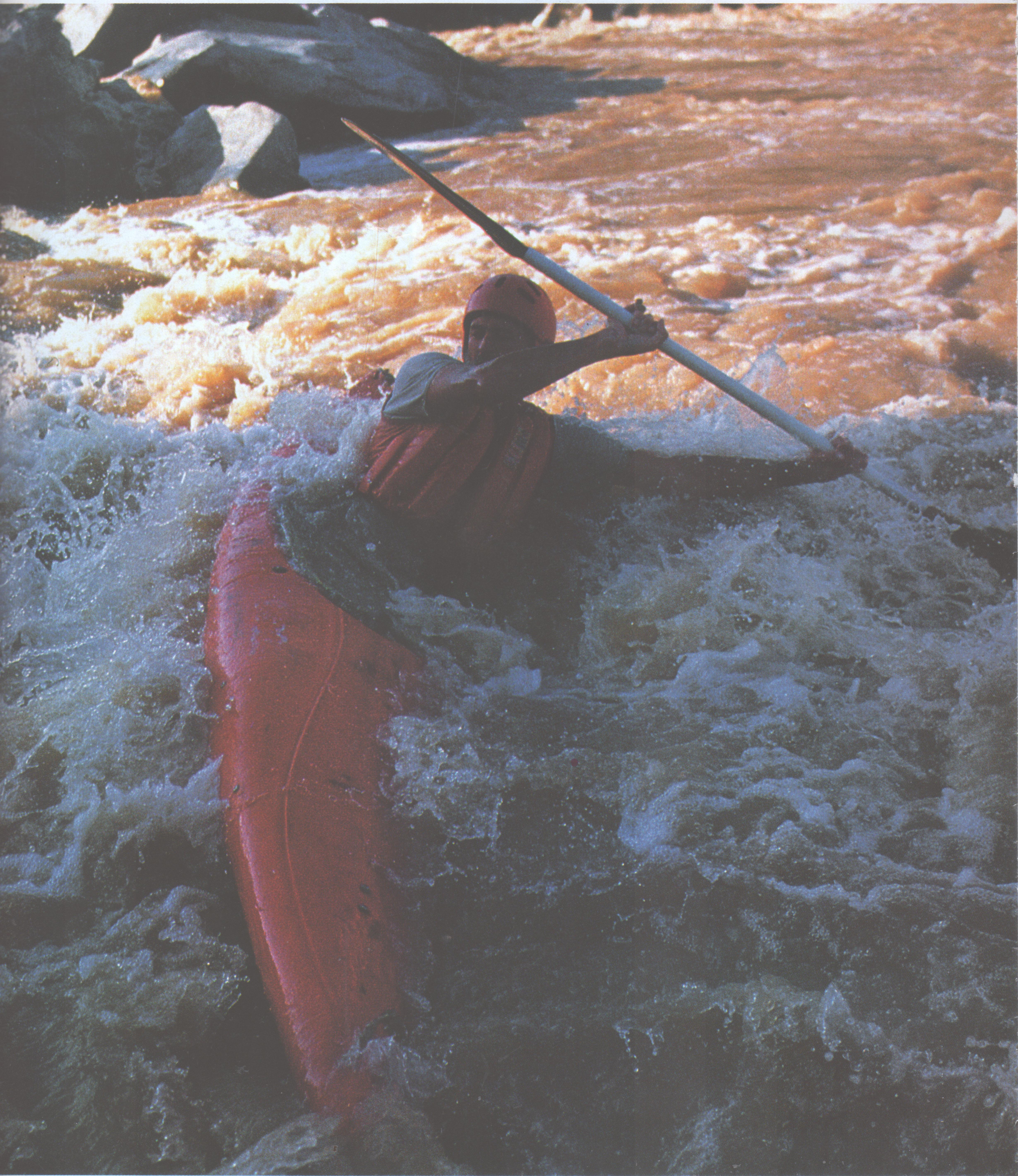
De overblijfselen van een op drift geraakt en teruggevonden vlot worden teruggedragen naar het kamp

Welverdiende rust rond een kampvuur na een dag vol avontuur

In haar boek «The complete guide to walks and trails in Southern Africa» beschrijft Jaynee Levy haar tocht per kajak door het ravijn van de Oranjerivier, waaruit wij aanhalen:

«De laatste opwindende uitdaging is het nemen van de Big Bunny. Tot mijn schrik sloeg ik om en werd daarbij uit mijn kajak geworpen, waarbij ik onzacht tegen de rotsen gekwakt werd om, al snakkend naar adem, door de woeste waterstroom langs de trechtervormige stroomversnelling meegesleurd en rondgesponnen te worden. Maar tot mijn grote opluchting stond aan het eind van deze beproeving de gids gereed om me op het droge te helpen, bevend van de doorgestane ervaring en vol kneusplekken en bloeduitstortingen een ervaring rijker en met een aanzienlijk gegroeid respect voor de kracht van het water.»

Het is slechts voor de ervaren en stoutmoedige kanovaarders weggelegd, hun krachten te meten met dergelijke stroomversnellingen

Een andere onaangename verrassing die achter een onschuldige benaming schuilgaat, is de «hooiberg». Het betreft hier een tot soms drie meter hoge golf, waarin men kan belanden zodra men zich door een steile stroomversnelling heeft weten te werken. En een ontmoeting met een «sweeper», zijnde enig drijvend voorwerp dat plotseling in de vaarbaan van de kanovaarder kan opdoemen, kan tot zeer onaangename consequenties leiden.

De voor dit soort kanosport uitgezochte rivieren worden naar gelang van de risicofactor in 6 categorieën onderverdeeld, of juister gezegd 5, aangezien de 6e categorie als onbevaarbaar te boek staat. Vijf, vervolgens, is buitengewoon gevaarlijk. Vier (die in de Verenigde Staten nog verder onderverdeeld wordt) wordt ook als zeer gevaarlijk, doch niet onbegaanbaar, geclassificeerd, vooropgesteld dat alle nodige voorzorgen in acht genomen worden. Drie wordt eveneens nog als gevaarlijk beschouwd, waarbij uiterste voorzichtigheid betracht dient te worden. De categorieën een en twee worden volgens Zuidafrikaanse maatstaven als veilig beschouwd, zonder daarbij uit het oog te verliezen, dat men zelfs in een zwembad kan verdrinken, zodat voorzichtigheid te allen tijde geboden blijft.

Het spreekt vanzelf, dat dergelijke riviertochten geen twee maal hetzelfde zijn en voortdurend aan verandering onderhevig zijn, afhankelijk van jaargetijden en stand van de rivieren naar gelang van een nat of een droog seizoen, hetgeen weer van verregaande invloed is op zowel de stroomsnelheid alsook de situatie rond natuurlijke en andere obstructies. Nochtans zal het duidelijk zijn, dat de risicofactor aanzienlijk verkleind wordt door het feit, dat dergelijke tochten slechts ondernomen worden door ervaren kanovaarders, die niet alleen terdege weten wat hen te wachten kan staan, maar ook fysiek in uitstekende conditie verkeren. □

Artikel en foto's: Chris van der Merwe

Bemiddeling: BREEDE RIVER ADVENTURES, PO Box 80, 7700 Rondebosch (Cape), tel (021) 698-8728/9. FELIX UNITE, PO Box 2603, 2128 Rivonia (Johannesburg), tel (011) 802-2965. RIVERMEN, PO Box 1595, 2121 Parklands (Johannesburg), tel (011) 788-5120. RIVER RAFTERS, PO Box 1157, 2054 Kelvin (Johannesburg), tel (011) 802-5407, en PO Box 14, 7800 Dieprivier (Cape), tel (021) 72-5094/5. RIVER RUNNERS, PO Box 31117, 2017 Braamfontein (Johannesburg), tel (011) 403-2512, en PO Box 583, 7848 Constantia (Cape), tel (021) 73-5111. SUNWA VENTURES, PO Box 88, 7950 Muizenberg (Cape), tel (021) 88-1320.

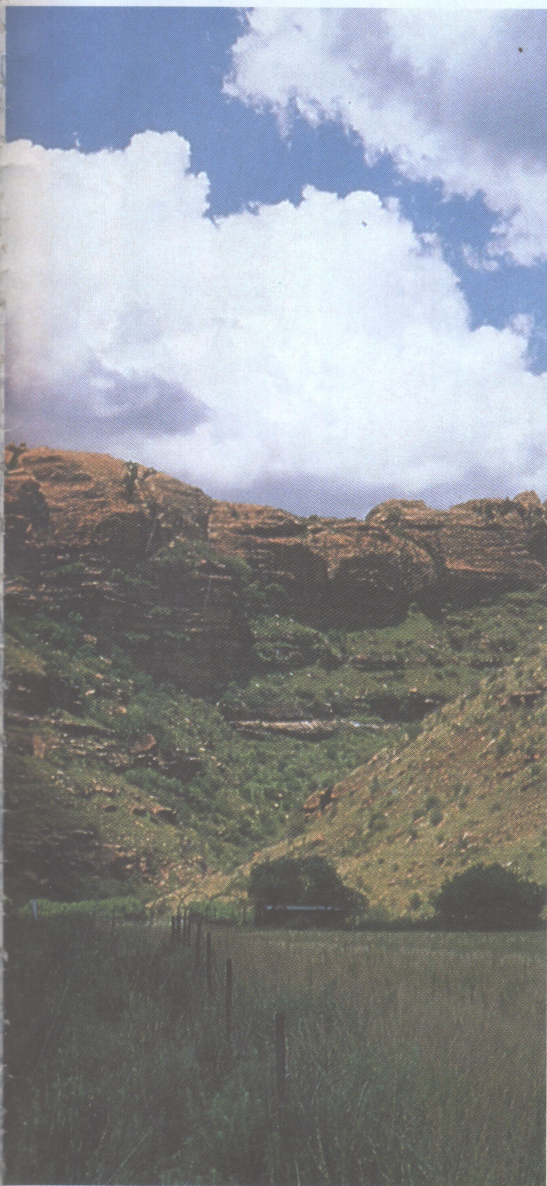

Op het retourtraject van Aliwal North naar Barkly East wordt onderweg door de Klasse 19D locomotief water ingenomen

Een vakantiereis met de stoomtrein. Is er iets mooiers denkbaar? Naar de gezichten van de kinderen te oordelen, die zich van opwinding staan te verkneukelen in het vooruitzicht van de avontuurlijke reis van Aliwal North naar Barkly East, valt dat te betwijfelen.

De stemming op het station van Aliwal North is uitgelaten. Picknickmandjes vormen een belangrijk deel van de bagage, en de ouders zien met evenveel enthousiasme uit naar de tocht als de kinderen. Ieder verheugt zich op het vooruitzicht van een tocht door het groene landschap in het bergachtige terrein van de noordoostelijke Kaapprovincie. Dank zij de medewerking van de Zuidafrikaanse Spoorwegen wordt het passagiersvervoer per stoomtrein op dit traject nog steeds in ere gehouden in een poging om de herinnering aan het tijdperk van de stoomtractie levendig te houden.

Het op 1.346 meter boven de zeespiegel gelegen station van Aliwal North dateert uit 1883 en was o. a. een van de halteplaatsen van de trein die de Britse koninklijke familie, tijdens hun bezoek aan Zuid-Afrika in 1947, door het land vervoerde. De in de tweede helft van de jaren dertig in Engeland gebouwde locomotief van de Klasse 19D en, afgaande op de koperen naamplaat, luisterend naar de naam Tom, kan zich in een grote belangstelling verheugen. Dit ijzeren paard, met zijn torpedovormige tender, verzwelgt tijdens de tocht zo'n negen ton steenkool, om de vuurhaard aan de gang te houden die de voor de tocht eveneens benodigde 75.000 liter water in stoomenergie omzet. Nadat de conducteur zich er van overtuigd heeft dat alle passagiers hun plaatsen ingeno-

Een avontuurlijke reis

Het beroep van machinist en stoker – hoe romantisch ook – is niet makkelijk, zoals machinist Van der Linde (links) en stoker Van Staden, zullen beamen

men hebben, geeft hij het vertreksein, en met een stoot op de stoomfluit en veel gesis en gepuf zet de trein zich in beweging in de richting van de brug over de Kraairivier.

Als eerste halteplaats wordt Lady Grey aangedaan. Dit plaatsje, met zijn schilderachtige, in Gotische stijl gebouwde kerk, opgetrokken uit plaatselijk gewonnen zandsteen, dateert van 1861 en dankt zijn naam aan de echtgenote van Sir George Grey, de toenmalige gouverneur van de Kaapkolonie.

Nadat, kort na het vertrek uit Lady Grey, de trein aan een halte met de intrigerende naam Melk voorbijgepuft is, moeten alle zeilen bijgezet worden – voor zover deze beelspraak op een stoomtrein van toepassing kan zijn – om het hoogteverschil tegen de steile Bamboeskloof te kunnen overwinnen. En daarmede is letterlijk en figuurlijk voor de passagiers het hoogtepunt van de reis aangebroken – de ingenieuze wijze waarop het hoogteverschil door middel van de rangeersporen bij Karringmelkspruit overwonnen wordt.

Toen aan het begin van deze eeuw met de aanleg van de spoorweg begonnen werd, realiseerde men zich reed spoedig dat de helling die overwonnen moest worden te steil was om in één ruk genomen te worden. Zodoende werd besloten tot de aanleg van een 75 meter lange tunnel welke echter na voltooiing in 1911 nooit in gebruik genomen is. Een lezing wil het dat het schip dat vanuit Europa onderweg was met het staal voor de constructie van een 110

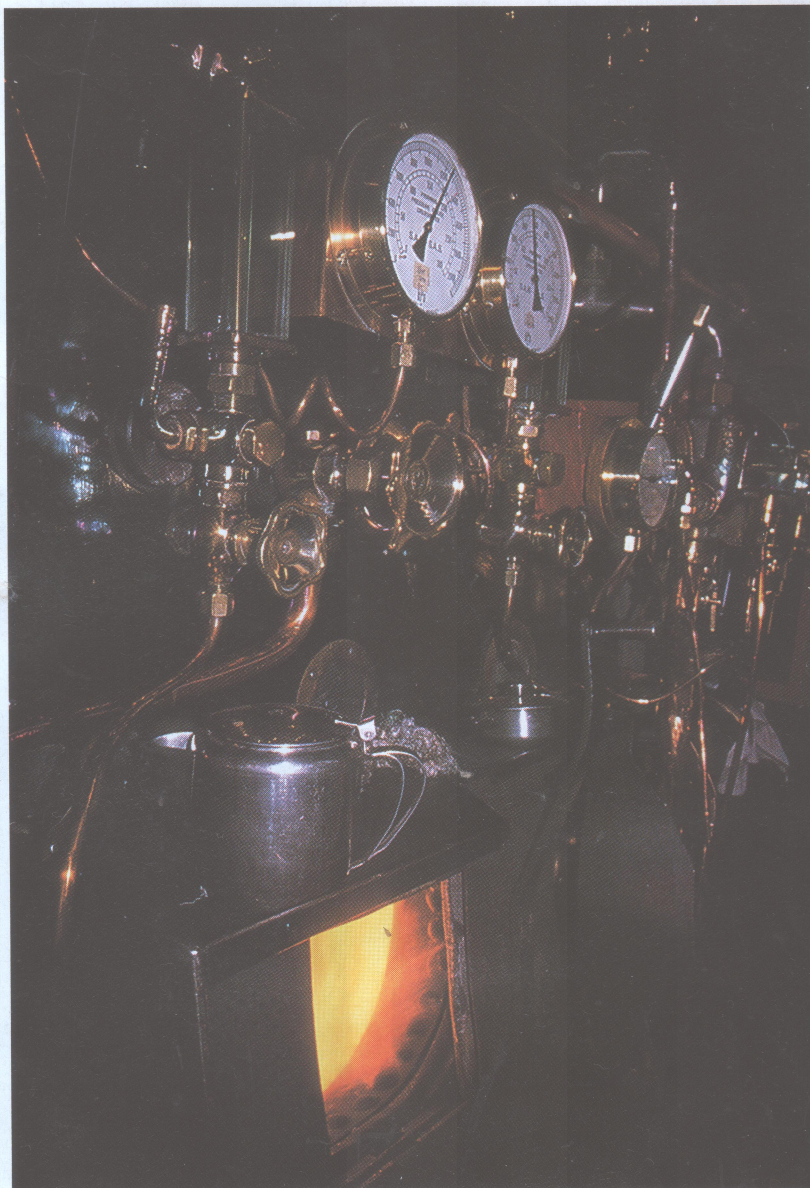
Artikel: Gert Coetzee

Foto's: Gys van Essen

Een foto die het hart van een nostalgische stoomfanaat sneller zal doen kloppen: blinkend gepoetste leidingen, kranen en manometers, een loeiende vuurhaard, een dot poetskatoen en een pot dampende koffie ▶

Blik vanuit het begin van de Karringmelkspruit tunnel

Onderweg wordt bij Karringmelkspruit gestopt en krijgen de passagiers de gelegenheid om een kijkje te nemen in de in 1911 voltooide, doch nooit in gebruik genomen, tunnel

meter lange spoorbrug over de ravijn aan de andere zijde van de tunnel, tijdens de oversteek tot zinken gebracht was. Volgens een andere lezing was het staal na aankomst omgesmolten en voor oorlogsdoeleinden gebruikt.

Dichter bij de waarheid echter, is de verklaring dat ter besparing van kosten besloten werd, in plaats van de brug tot de aanleg van acht rangeersporen over te gaan – een constructie die tot op de dag van vandaag als uniek in de geschiedenis van het spoorwegwezen te boek staat. Tot acht maal toe wordt de voorzichtig langs de rand van de bergwand

omhoogkruipende trein achterwaarts op een rangeerspoor gemanoeuvreerd om vervolgens, in achterwaartse richting rijdend, stoom op te bouwen voor het nemen van de volgende helling; een procedure die daarna nog zeven maal herhaald zal worden.

Tussen het zesde en zevende rangeerspoor ligt de spoorweghalte Drizzly op 1.991 meter boven het zeeniveau; de op een na hoogste spoorweghalte in Zuid-Afrika. Aangekomen bij Motkop, ten slotte, wordt wat langer stilgehouden en kunnen de passagiers de benen strekken en zich tegoed doen aan 'n ouderwetse «vleisbraai» (barbecue), terwijl de locomotief eens wat nader bekeken kan worden en interessante gegevens over het traject verstrekt worden.

Maandelijks wordt langs deze lijn zo'n 7.000 ton aan verschillende goederen, voor een belangrijk deel bestaande uit wol, levende have en steenkool, vervoerd. Drie maal per week wordt de retourreis tussen Aliwal North en Barkly East gemaakt en gezien de grote hoogteverschillen die overwonnen moeten worden, met hellingen van 1 in 30, mag de lengte van de trein de 32 assen niet overschrijden. De scherpste bocht in het traject heeft een radius van 101 meter, terwijl het grootste hoogteverschil tussen de sporen 30 milimeter bedraagt. Het relatief dure onderhoud van de spoorlijn, die geconstrueerd is op een ballastbed van rotssteen, is gedeeltelijk gemechaniseerd.

Het laatste deel van de reis in dit zeer bergachtige gebied, heeft de reiziger eveneens veel afwisseling te bieden. Bij zijn tocht langs Vickers, Orpendale, Tierkrans en New England wordt de capaciteit van de stoomlocomotief op dit gedeeltelijk zeer steile traject, met de aanleg waarvan in 1928 een begin gemaakt werd en dat na voltooiing het toendertijd astronomische bedrag van £ 7.756 per Engelse mijl (1.609 meter) kostte, zwaar op de proef gesteld.

Ten slotte echter komt Barkly East, het eindpunt van de heenreis in zicht. Evenals het nabijgelegen Rhodes heeft het stadje door de afgelegen ligging in het bergachtige gebied veel van de charme uit vroeger dagen behouden.

Voor meer uitgebreide informatie over toeristische reizen per stoomtrein in de noordoostelijke Kaapprovincie kan men zich wenden tot: Die Streekbestuurder, Suid-Afrikaanse Vervoerdienste, Posbus 173, Oos-Londen 5200, of: Die Hoof: Toerisme, Parke en Ontspanning, Privaatsak X1011, Aliwal-Noord 5530, Zuid-Afrika. □

Klaar voor de reis

Een keramist van klasse

«Esias Bosch' integriteit en hoge niveau hebben voor het pottenbakken in dit land een norm geschapen die onovertroffen is. En zijn besluit om op steengoed over te gaan heeft een veelbetekenende invloed op de Zuidafrikaanse pottenbakkerskunst gehad»
– Eunice Basson, kunstdocente aan de Universiteit van Zuid-Afrika, over Bosch' steengoed

Zie artikel op pag. 48–55.